

Právnická fakulta Masarykovy univerzity
Katedra občanského práva

Diplomová práce
**Soukromoprávní prostředky ochrany
spotřebitele**

Dalibor Ryšlavý
2007

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: Soukromoprávní prostředky ochrany spotřebitele zpracoval sám a uvedl jsem všechny použité prameny“.

.....
Podpis

Poděkování :

Na tomto místě bych rád poděkoval JUDr. Kateřině Ronovské, Ph.D. za odborné vedení, rady a připomínky, které mi v průběhu zpracování diplomové práce poskytovala.

<u>1. Úvod</u>	5
<u>1.2. Cíl práce</u>	6
<u>1.3. Metody a postupy</u>	7
<u>2. Vymezení a definice pojmu spotřebitele</u>	8
<u>3. Ochrana spotřebitele</u>	11
<u>4. Prameny práva ochrany spotřebitele</u>	13
<u>4.1. Ústavní základy ochrany spotřebitele</u>	13
<u>4.2. Mezinárodní prameny práva</u>	14
<u>4.3. Komunitární prameny práva</u>	15
<u>4.4. Veřejnoprávní prameny práva</u>	16
<u>4.5. Soukromoprávní prameny práva</u>	20
<u>5. Ochrana spotřebitele v komunitárním evropském právu</u>	24
<u>5.1. Prameny práva</u>	25
<u>5.2. Revize spotřebitelského acquis</u>	30
<u>5.3 Význam judikatury Evropského soudního dvora pro spotřebitele</u>	34
<u>6. Soukromoprávní prostředky ochrany spotřebitele</u>	37
<u>6.1. Spotřebitelské smlouvy</u>	37
<u>6.1.1. Všeobecná pravidla spotřebitelských smluv</u>	38
<u>6.1.2. Distanční smlouvy</u>	41
<u>6.1.3. Smlouvy uzavřené mimo provozovnu</u>	47
<u>6.1.4. Zvláštní ustanovení o ochraně spotřebitele při uzavírání smlouvy o užívání budovy nebo její části na časový úsek – tzv. time sharing</u>	48
<u>6.2. Zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě</u>	52
<u>6.2.1. Prodej na objednávku</u>	53
<u>6.2.2. Shoda s kupní smlouvou</u>	54
<u>6.2.3. Odpovědnost za vady prodané věci</u>	57

<u>6.3. Právní odpovědnost při ochraně spotřebitele</u>	59
<u>6.3.1. Odpovědnost za vady</u>	60
<u>6.3.2. Odpovědnost za prodlení</u>	60
<u>6.3.3. Odpovědnost za škodu</u>	60
<u>6.3.3.1. Prevence škod</u>	61
<u>6.3.3.2. Obecná odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku</u> ...	62
<u>6.3.3.3. Odpovědnost za škodu na věcech vnesených a odložených</u> ...	63
<u>6.3.3.4. Náhrada škody – obsah, rozsah a způsob</u>	66
<u>6.3.3.5. Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku –</u> <u>odpovědnost za výrobek</u>	67
<u>7. Problematika procesněprávní ochrany spotřebitele</u>	71
<u>8. Závěr</u>	74
<u>9. Resumé</u>	76
<u>10. Seznam použité literatury</u>	78

1. Úvod

Život je hra¹. Každý z nás hraje ve svém životě několik rolí, záleží na prostředí, ve kterém se nacházíme. Jednou z takových rolí je i spotřebitel. V této roli se člověk ocitá téměř každý den a hraje ji v prostředí, které můžeme nazvat třeba tržní ekonomika nebo jen prostě trh. Je to místo, kde se střetává nabídka s poptávkou. Dalšími hráči jsou například prodejci nebo dodavatelé výrobků či služeb („silnější smluvní strana“ - profesionálové). Každá hra, aby mohla fungovat, musí mít svá pravidla. Spotřebitel bývá často charakterizován, jako slabší článek této hry. Proto mu pravidla nabízejí zvýšenou ochranu. Tato ochrana spočívá zejména v právních normách jakožto základních pravidlech hry.

Ochrana spotřebitele je velmi aktuální téma a poměrně novou právní disciplínou. Rozvoj ochrany spotřebitele v České republice se datuje k budování demokratického právního státu v 90. letech minulého století. Nejprve vznikala veřejnoprávní ochrana spotřebitele, která se soustředila zejména na kvalitu a nezávadnost výrobků a služeb, způsob prodeje výrobků a služeb. Vytvářel se tedy systém zřízený na veřejnoprávní ochraně.

Potřeba ochrany spotřebitele je také podmíněna rozvojem soukromoprávních vztahů, které jsou založeny na autonomii vůle stran a na rovnosti subjektů. Soukromoprávní ochrana spotřebitele se zejména realizuje prostřednictvím soukromoprávního vztahu, spotřebitel v rámci takového vztahu uspokojuje své potřeby a zájmy. Právě autonomie vůle se stala základem nerovného postavení soukromoprávního vztahu, jehož subjekty jsou spotřebitel a profesionál. Spotřebitel se ocitá v takovém vztahu v pozici „slabší smluvní strany“ a jeho vůle je fakticky omezována vůlí profesionála, jehož pozice je zejména ekonomicky a finančně silnější. V takovém smluvním vztahu tedy dochází k faktickému narušení rovnosti stran.

Aby se zamezilo zneužívání a jednání profesionála z pozice „silnější smluvní strany“, což se projevovalo zejména v obsahu právních úkonů, musela právní úprava nějakým způsobem na tuto problematiku zareagovat. Jelikož

¹ Jedná se o osobní názor autora na život.

hlavním problémem byl zejména právě obsah právního úkonu, kdy spotřebitel měl stanoveny povinnosti v nepoměru k jeho právům, došlo k omezení autonomie vůle právě v tomto ohledu. Zavedením kogentních ustanovení se docílilo faktické rovnosti. Do právního řádu, v soukromoprávní oblasti se jedná zejména o občanský zákoník², kterému bude v této práci věnována hlavní pozornost, se tak dostaly smluvně nemněné normy. Tím se pozice smluvních stran vyrovnaly.

Dodržování norem chránících spotřebitele se promítá do řádného a efektivního fungování trhu, což může být považováno za veřejný zájem. Existuje soustava orgánů, která kontroluje dodržování veřejnoprávních předpisů (veřejnoprávní ochrana). Tyto orgány zasahují z úřední povinnosti, tzn. i bez podnětu spotřebitele, zatímco soukromoprávní ochrana spotřebitele je zabezpečena zejména soustavou nezávislých soudů, které rozhodují na základě soukromoprávní žaloby.

1.2. Cíl práce

Cílem této práce, jak je patrné z jejího nadpisu, je zmapovat soukromoprávní prostředky ochrany spotřebitele. Jedná se pouze o jednu systémovou část právní úpravy ochrany spotřebitele. A to je z hlediska komplexnosti ochrany spotřebitele potřeba si uvědomit a stále brát na zřetel.

Jelikož je Česká republika členským státem „Evropské unie“³, má tato problematika dvojí dimenzi. Znamená to, že soukromoprávní oblast ochrany spotřebitele bude muset být zkoumána jak z pohledu komunitárního evropského práva a jeho vlivu na českou právní realitu, tak i práva České republiky.

V současné době probíhá revize spotřebitelského acquis. Bude vhodné se zajímat i o to, jaké možnosti a co nového to může přinést pro „evropského spotřebitele“.

Hlavní zájem této práce bude zaměřen na tzv. „spotřebitelské smlouvy“, které představují těžiště soukromoprávní ochrany spotřebitele, pozornost bude také věnována soukromoprávní odpovědnosti při ochraně spotřebitele. Proto

² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³ Této problematice, zejména k upřesnění a používání tohoto pojmu se věnuje kapitola 5.

bude zkoumána otázka, zda tato právní úprava dostatečně zabezpečuje ochranu spotřebitelů. Pracovní hypotéza zní: „Soukromoprávní prostředky ochrany spotřebitele v současné platné právní úpravě dostatečně zabezpečují ochranu spotřebitele a poskytují mu adekvátní ochranu v rámci jeho postavení v soukromoprávním smluvním vztahu.“ V závěru práce bude vyhodnoceno, zda se tato hypotéza potvrdila. V případě, že se nepotvrdí, budou stanoveny důvody.

1.3. Metody a postupy

V minulé kapitole byl zvolen cíl této práce. Pro dosažení určeného cíle je nezbytné použít postup, který povede k tomuto cíli. Metoda, která bude použita je analyticko – deskriptivní. K získání poznatků a jejich možnému třídění bude použita metoda sběru informací, které jsou pro potřeby této práce rozděleny na primární (jedná se zejména o právní předpisy) a sekundární (zde bude použita odporná literatura). Pro potřebu právní argumentace je vhodné použít také soudní rozhodnutí (judikatura), jako objektivní názor rozhodovacího orgánu. V současné době bohužel v oblasti ochrany spotřebitele prakticky neexistuje žádné relevantní rozhodnutí, které by mohlo být použito. Je to dáno zejména tím, že právní úprava je poměrně nová a rozhodovací činnost soudů konkrétních věcí ještě neskončila. Dalším důvodem může být, že se v případě spotřebitelských vztahů jedná o bagatelní spory. Spotřebitel může být také odrazen od podání soukromoprávní žaloby zjištěním, že případný proces by mohl být časově i finančně náročný.

2. Vymezení a definice pojmu spotřebitele

Ochrana spotřebitele je bezesporu ochranou slabší smluvní strany. Pojmovým znakem soukromého práva je ale rovnost subjektů smluvních stran, s tím také souvisí autonomie vůle stran, jedná se zejména o osobní svobodu jednotlivce, která je vymezena obecnou zásadou vše je dovoleno co, není výslovně zakázáno.⁴

„Klasické pojetí rovnosti subjektů v soukromoprávních vztazích se zakládá na rovnosti formální. Ta spočívá v tom, že zákon neposkytuje žádnému subjektu (či jejich skupině) právní výhody, jakož i v tom, že v soukromoprávní sféře není žádná ze stran vůči druhé v postavení nadřazenosti (či naopak podřízenosti). Tato formální rovnost je protějškem občanské rovnosti před zákonem v demokratických ústavách a spolu s ní vznikla k překonání stavovských rozdílů předchozí doby. Formální rovnost je ovšem rovností nerovných, jejich nerovnost vyplývá nejen z přirozených i jinak vzniklých rozdílů mezi lidmi, ale i různé hospodářské a společenské pozice právních subjektů, která podmiňuje jejich faktické možnosti, společenský vliv, přístup k informacím apod.“⁵

Je tedy patrné, že pouze zavedením formální rovnosti není zajištěna stejná možnost určitých subjektů tohoto postavení využívat a nadále ve společnosti existuje faktická nerovnost mezi určitými subjekty. Z tohoto důvodu je do právního řádu zavedeno zvýhodnění nebo rozdílný právní režim pro určité osoby.

Ochrana slabších smluvních stran tedy v rámci soukromého práva není nijak novým fenoménem, ale zejména s potřebou ochrany spotřebitele v dnešní době nabývá na aktuálnosti. Podstatné je, na základě jakých kritérií bude posuzováno, zda se jedná o slabší subjekt či nikoli. Jedná se o vymezení charakteristických rysů, které jsou charakteristické pro daný subjekt a které zapříčiňují jeho slabší postavení. „Většinou jde o fyzické osoby, pokud jsou vůči druhé straně v určité nevýhodě, tato nevýhoda je spatřována zejména v jejich

⁴ Srov. Hurdík, J., Fiala, J., Hrušáková, M. Úvod do soukromého práva. 3. nezměněné vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2006, s. 11.

⁵ Zoulík, F. Soukromoprávní ochrana slabší smluvní strany. Právní rozhledy, 2002, č. 3, s. 109.

pozici ve smluvním vztahu, v nedostatku profesionality, v omezené míře informovanosti a v jednání pod určitým tlakem.“⁶

V rámci ochrany spotřebitele se tato ochrana uskutečňuje v soukromoprávní oblasti prostřednictvím tzv. spotřebitelských smluv, které jsou upraveny v rámci občanského zákoníku⁷. K ochraně spotřebitele patří rovněž také právní odpovědnost. „Určitý problém je spojen s tím, zda pojem spotřebitelská smlouva může být vymezen pouze jejími subjekty, anebo zda kromě to jsou nutná i určitá kritéria věcná. Současná legislativa – evropská i naše – řeší tento problém tím, že určitá věcná kritéria se promítají přímo do definice spotřebitele. Tak spotřebitel (consumer) je obvykle definován jako fyzická osoba, která uzavíranými smlouvami sleduje cíle, které jsou mimo oblast jejího obchodu, podnikání nebo profese. Definice prodejce nebo dodavatele (Seller or supplier, někdy též trader) je právě opačná, neboť se jím rozumí osoba fyzická i právnická, která sleduje cíle, které mají vztah k jejímu obchodu, podnikání nebo profesi.“⁸

Občanský zákoník⁹ ve svém §52 odst.3 definuje spotřebitele jako „osobu, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti“.

Spotřebitelem podle této definice může být fyzická osoba i právnická osoba, což může v praxi vést k určitým nejasnostem a otázkám, zejména kdy se spotřebitel stává podnikatelem a naopak, a nakolik je možné, aby spotřebitelem byla i právnická osoba.¹⁰

Pro účely smluv o finančních službách na dálku je spotřebitel definován jako „fyzická osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy o finančních službách uzavírané na dálku nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti.“¹¹

⁶ Tamtéž, s. 111.

⁷ § 51a an. - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Zoulík, F. Soukromoprávní ochrana slabší smluvní strany. Právní rozhledy, 2002, č. 3, s. 113 an.

⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ Srov. Rakovský, A. Spotřebitel v občanském zákoníku ve světle judikatury Evropského soudního dvora. Evropské právo, 2003, č. 4, s. 5.

¹¹ Viz. § 54a odst.4 písm. c) - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

V tomto případě se již jedná pouze o fyzickou osobu. Spotřebitel v obou definicích je chápán konečný uživatel, který zboží či službu použije pro svou vlastní potřebu.

Česká právní úprava vychází z komunitárního práva, resp. ze směrnic, jejichž účelem je ochrana spotřebitele. První takovou směrnicí na ochranu spotřebitele byla směrnice Rady č.85/577EHS z 20.12.1986, o ochraně spotřebitele ve vztahu ke smlouvám uzavíraným mimo obchodní prostory. Podle této směrnice se spotřebitelem rozumí „fyzická osoba, která úkony, na něž se tato směrnice vztahuje, činí za účelem, ke kterému nelze přičítat ani podnikatelský ani jiný výdělečný charakter“.

Směrnice Rady o spotřebitelském úvěru č. 87/102/EHS z 22.12.1986 definuje spotřebitele jako „fyzickou osobu, která uzavírá obchody podle této směrnice za účelem, který se nevztahuje k její podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti“.

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku definuje spotřebitele jako každou fyzickou osobu, která v rámci smluv spadajících pod tuto směrnici jedná za účelem, který nepatří k její výdělečné činnosti.

Směrnice na rozdíl od české právní úpravy vymezují spotřebitele pouze jako fyzickou osobu. Každá směrnice jejímž účelem je ochrana spotřebitele si zásadně pojem spotřebitele definuje pro své vlastní potřeby. Je to dáno zřejmě tím, že soukromoprávní úprava netvoří ucelený systém, ale reaguje na konkrétní případy (smlouvy uzavřené mimo obchodní prostory, spotřebitelský úvěr, uzavírání smluv na dálku), kdy může být spotřebitel ohrožen, jako slabší smluvní strana.

De lege ferenda by bylo vhodné vytvořit systém ochrany spotřebitele a sjednocení pojmů a definic, pro které je v současné době typická jejich odlišnost a různorodost, i když regulují stejnou nebo podobnou problematiku.

3. Ochrana spotřebitele

Ochrana spotřebitele má několik různých hledisek, které tvoří kompaktní celek. Teprve při plném využití všech dostupných a legálních prostředků ochrany, může být ochrana spotřebitele efektivní.

Pro pochopení prostředků, které může spotřebitel použít, zejména s ohledem na jeho postavení, můžeme tyto prostředky rozdělit na neprávní ochranu spotřebitele a na právní ochranu spotřebitele.

Neprávní prostředky ochrany spotřebitele jsou posuzovány z praktického hlediska jejich využití. Není smyslem této práce se jimi zabývat dopodrobna nebo dělat jejich výčet, přesto však některé budou zmíněny. Důvodem je určité pochopení ochrany spotřebitele jako celého souboru prostředků, které jsou schopny dosáhnout jeho ochrany v soukromoprávním vztahu a pomoci mu realizovat jeho cíle či uspokojit jeho potřeby.

Jedním z takových prostředků je obecné získávání informací. Spotřebitel by si měl uvědomit, jakého cíle chce dosáhnout a získat maximální množství informací, na základě kterých bude tento cíl možno co nejlépe realizovat. Pro spotřebitele je velmi důležité znát sám sebe, své možnosti, své hodnoty a potřeby, ale také prostředí, ve kterém se realizuje. Další takovým prostředkem, který spotřebitel může využít, je určité psychologicko – taktické jednání. Jedná se zejména o volbu formy komunikace.

Právní prostředky ochrany spotřebitele lze rozdělit na veřejnoprávní ochranu spotřebitele a na soukromoprávní ochranu spotřebitele, které se navzájem doplňují.

Ochranu spotřebitele lze charakterizovat jako průřezovou právní disciplínu. Nejedná se o samostatné ani relativně samostatné právní odvětví. Pro vznik právního odvětví jsou potřebné tzv. odvětvotvorná kritéria. Začleněním ustanovení o spotřebitelských smlouvách do občanského zákoníku lze považovat za určité formování „spotřebitelského práva“.¹² V rámci soukromého práva jde o úpravu právních vztahů (proces uzavírání smluv), jejichž účastníky jsou vždy spotřebitel na jedné straně a dodavatel (prodejce, podnikatel – profesionál) na straně druhé.

¹² Srov. Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, A. kol., Občanské právo hmotné. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, a.s., 2005, s. 41 an.

Dodavatel je považován za profesionála, který má vypracované právní praktiky, má lepší právní vědomí a má lepší ekonomické postavení. Toto je důvodem, proč je zapotřebí zajistit ochranu spotřebitele jak normami soukromého práva, tak i normami veřejného práva.

Na ochranu spotřebitele se vztahuje, ve větší či menší míře, celá řada právních odvětvích a jejich norem, i když jen nepřímo, zprostředkovaně. To je důvod proč byla ochrana spotřebitele charakterizována jako průřezová právní disciplína.

4. Prameny práva ochrany spotřebitele

Ochrana spotřebitele byla charakterizována jako průřezová disciplína. Na pramenech práva je to zejména patrné.

Prameny práva ochrany spotřebitele obsahují všechny formy obecně závazných normativních aktů od zákonů až po vyhlášky. Jde o velmi početný soubor právních předpisů, existuje sice zákon na ochranu spotřebitele¹³, ale ten neplní sjednocující funkci v úpravě základních spotřebitelských vztahů. Tento předpis se omezuje zásadně pouze na úpravu prodeje zboží a služeb, jejich označování, ale také definuje mnoho základních pojmů.

Prameny práva právní teorie rozlišuje na materiální a formální¹⁴. Materiální prameny jsou zejména sociální, ekonomické, náboženské a jiné hodnoty společnosti, které mají vliv na to jaké právo je nebo bude. Formální prameny práva jsou výsledkem specifického procesu, kterým je objektivizace pravidel chování jako právních pravidel, vyjádřených v určité právní formě.

Pro spotřebitele jsou prameny práva důležité zejména jako zdroj poznání práva. Prameny práva v tomto smyslu plní funkci, která umožňuje spotřebiteli seznámit se a získat informace o určitém právním systému.

Prameny práva lze rozdělit na tyto oblasti právní úpravy:

- a) ústavní základy ochrany spotřebitele,
- b) mezinárodní,
- c) komunitární,
- d) veřejnoprávní,
- e) soukromoprávní.

4.1. Ústavní základy ochrany spotřebitele

Ochrana spotřebitele má své ústavní základy. Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod jsou zákony nejvyšší právní síly.

¹³ Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁴ Srov. Harvánek, J. a kol. Teorie práva. 2. opravené vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2004, s. 143.

Ústava ČR¹⁵ vymezuje základní předpoklady pro mezinárodní aspekty práva ochrany spotřebitele, zejména pro recepci mezinárodních norem do českého práva. Dále vymezuje základní otázky státní správy. Nejen pro spotřebitele je významný základ, který vymezuje organizaci soudnictví a garanci soudní ochrany.

Listina základních práv a svobod¹⁶ (dále jen LZPS) je součástí ústavního pořádku. Vymezuje v obecných ustanoveních základní právní zásady. Jedná se o zásadu rovnosti, nezadatelnosti, nezcizitelnosti a nepromlčitelnosti základních lidských práv. Také je zde obsažena zásada demokratického a právního státu. Pro ochranu spotřebitele je významný čl. 20 LZPS, který obsahuje právo svobodně se sdružovat. Toto ustanovení je významné pro vznik spotřebitelských sdružení, která chrání a informují spotřebitele o jejich právech. Významný je také článek 26, který zakládá právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, na základě tohoto práva vzniká možnost podnikat a vznikají tak subjekty, jako jsou právě výrobci, dodavatelé a prodejci výrobků a služeb. Bez existence těchto subjektů by ochrana spotřebitele neměla žádný význam. Článek 35 obsahuje právo každého na příznivé životní prostředí. Jedná se primárně o ochranu zdraví spotřebitele, používáním ekologických výrobků. Článek 36 LZPS zakotvuje právo na soudní a jinou ochranu.¹⁷

4.2. Mezinárodní prameny práva

Těmito prameny jsou zejména mezinárodní smlouvy¹⁸, které mají určitý vztah k ochraně spotřebitele. Nejedná se o úpravu nikterak podrobnou, jsou ale pro Českou republiku závazné.

¹⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶ Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷ Blíže k tématu ústavních základů ochrany spotřebitele viz. Hulva, T. Ochrana spotřebitele. Praha : Aspi, 2004, s. 57 – 62.

¹⁸ Článek 38 Statutu Mezinárodního soudního dvora vymezuje formy pramenů mezinárodního práva. Zařazuje mezi ně: mezinárodní smlouvy, mezinárodní obyčeje, obecné zásady právní a soudní rozhodnutí.

Mezi relevantní prameny práva v této oblasti mohou být zařazeny zejména:

- Evropská dohoda zakládající přidružení mezi Českou republikou na straně jedné a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé, ve znění Dodatkového protokolu¹⁹

Význam této dohody je zejména v tom, že odstartovala přípravu na integrační tendence České republiky do evropských struktur (Evropské společenství, Evropská unie). Ochrana spotřebitele se stala aktuálním tématem a začalo se pracovat na právní úpravě, která by odpovídala cílům a charakteru těchto struktur.

- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod²⁰

Tato úmluva obsahuje pro spotřebitele relevantní ustanovení, jedná se o čl.6 Úmluvy, který zajišťuje jistý minimální procesní standard při projednávání občanských či trestních věcí.

- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech²¹

Tento dokument má význam z hlediska zákazu diskriminace, ale také upravuje právo občanů se sdružovat.

Další relevantní smlouvy jsou např. Úmluva o mezinárodní železniční dopravě nebo Úmluva o sjednocení některých pravidel o mezinárodní letecké dopravě.

4.3. Komunitární prameny práva

Členství České republiky v Evropském společenství a Evropské unii vzniklo vstupem v platnost Smlouvy o přístupu dne 1. května 2004. „Z hlediska formálně právního se stala ČR členem Evropského společenství a EURAROMu, nikoli Evropské unie, která nemá právní subjektivitu. Členství je právním vztahem mezi členem (státem) a organizací, a právní vztah může existovat jen mezi dvěma subjekty práva. Ve skutečnosti se ČR stala smluvní

¹⁹ Úmluva je uveřejněna ve sdělení č. 7/1995 Sb., Ministerstva zahraničních věcí a Dodatkový protokol ve sdělení č.36/1996 Sb., Ministerstva zahraničních věcí.

²⁰ Sdělení č. 209/1992 Sb. Federálního ministerstva zahraničních věcí o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č.3, 5 a 8.

²¹ Vyhláška č. 120/1976 Sb. Ministerstva zahraničních věcí o mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

stranou smluv, na nichž je založena EU, tedy smlouvy o ES, Smlouvy o EURATOMu a Smlouvy o EU. Proto se běžně hovoří o členství ČR v EU.“²²

Pramenům komunitárního práva týkajícího se ochrany spotřebitele, vzhledem k důležitosti tohoto tématu v rámci ochrany spotřebitele, je věnována zvláštní pozornost v kapitole 5.1.

4.4. Veřejnoprávní prameny práva

Veřejnoprávní ochrana je upravena v celé řadě právních předpisů, významnou pozici zaujímá:

- zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Tento zákon stanoví některé podmínky podnikání významné pro ochranu spotřebitele, úkoly veřejné správy v oblasti spotřebitele a oprávnění spotřebitelů, sdružení spotřebitelů nebo jiných právnických osob založených k ochraně spotřebitele. Zákon definuje určité pojmy, jako třeba spotřebitel, dodavatel, výrobce, dovozce, prodávající, výrobek, služba. Tyto definice jsou použitelné pouze pro účely tohoto zákona, aby byly použitelné i pro účely jiných právních předpisů, chránících spotřebitele, musely by na ZOS výslovně odkazovat. Dále zákon upravuje především povinnosti při prodeji výrobků a služeb, zákaz diskriminace spotřebitele, zákaz klamání spotřebitele a další. Dozor nad dodržováním povinností stanovených tímto zákonem provádí zejména Česká obchodní inspekce.

- Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ŽZ).

Tento zákon upravuje podmínky živnostenského podnikání a kontrolu nad jejich dodržováním. Jsou zde stanoveny podmínky pro získání živnostenského oprávnění. Další důležitá skutečnost pro ochranu spotřebitele je, že tento zákon upravuje v ustanovení § 60 Živnostenský rejstřík. Jedná se o veřejný seznam podnikatelů, spotřebitel má tak možnost seznámit se

²² Týč, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 5. vydání. Praha : Linde Praha, 2006, s. 286.

s informacemi o podnikateli, s kterým vstoupil nebo lépe s kterým hodlá vstoupit do smluvního vztahu. Význam této úpravy se tedy promítá i do soukromoprávních vztahů, zejména informovanosti spotřebitele, která je jedním z předpokladů pro skutečnou autonomii vůle. Živnostenský úřad je veden živnostenskými úřady²³ a dělí se na veřejnou a neveřejnou část.

- Zákon č. 570/1991 Sb., o živnostenských úřadech, ve znění pozdějších předpisů.

Jedná se o související právní předpis s ŽZ, vymezuje živnostenské úřady.

- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TZ).

Tento zákon se vztahuje na jednání jedinců ve společnosti, které svou povahou naplňují znaky trestného činu. Ve své zvláštní části upravuje v § 118 trestný čin neoprávněné podnikání a v § 121 TZ trestný čin poškozování spotřebitele.

- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

Tento zákon v návaznosti na TZ upravuje procesní postup, podle kterého se bude postupovat, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé spravedlivě potrestáni. Pro spotřebitele je důležitá také úprava v souvislosti s řízením o náhradě škody (tzv. adhezní řízení). Poškozený může po pachateli trestného činu požadovat náhradu škody v rámci trestního řízení. V případě, že bude náhrada škody přiznána, nemusí již poškozený vznášet svůj nárok v soukromoprávním řízení.

- Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OSŘ).

Tento zákon zejména upravuje postup soudů a účastníků v občanském soudním řízení, tak, aby byla zajištěna spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů. Pro spotřebitele je velmi důležitý, jelikož se jedná o základní procesní právní předpis, který mu umožňuje uplatnit své právo u soudu, jako nezávislého orgánu.

²³ Viz. §60 odst.6 - Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.

- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (Dále jen SŘ).

Tento zákon upravuje postup orgánů moci výkonné, orgánů územních samosprávných celků a jiných orgánů, právnických a fyzických osob, pokud vykonávají působnost v oblasti veřejné správy. Orgány státní správy se řídí zejména tímto zákonem ve správním řízení, které vede např. ke zjištění, zda došlo k porušení (či neporušení) veřejnoprávních norem.

- Zákon č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon upravuje pravomoci České obchodní inspekce. Základním účelem České obchodní inspekce je kontrola právnických a fyzických osob, které prodávají nebo dodávají výrobky a zboží na vnitřní trh, poskytují služby nebo vyvíjejí jinou podobnou činnost na vnitřním trhu, poskytují spotřebitelský úvěr nebo provozující tržiště (tržnice).

- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

V tomto zákoně je upravena problematika přestupků, v oblasti ochrany spotřebitele jsou relevantní přestupky na úseku podnikání.

- Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon upravuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob v oblasti ochrany a podpory veřejného zdraví. Dále upravuje soustavu orgánů ochrany veřejného zdraví, jejich působnost a pravomoc. Pro spotřebitele jsou významná ustanovení upravující hygienické požadavky na vodu, hygienické požadavky na koupaliště a sauny, hygienické požadavky na prostory a provoz škol a povinnosti osob poskytujících ubytovací služby.

- Zákon č. 505/1990 Sb., o metrologii, ve znění pozdějších předpisů.

Účelem tohoto zákona je úprava práv a povinností fyzických osob, které jsou podnikateli, a právnických osob a orgánů státní správy, a to v rozsahu potřebném k zajištění jednotnosti a správnosti měřidel a měření.

- Zákon č. 526/1990 Sb., o cenách, ve znění pozdějších předpisů.

Jedná se o právní předpis, který se vztahuje na uplatňování, regulaci a kontrolu cen výrobků, výkonů, prací a služeb pro tuzemský trh, včetně cen z dovozu a cen zboží určeného pro vývoz.

- Zákon č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže, ve znění pozdějších předpisů.

Tento zákon zabezpečuje ochranu hospodářské soutěže na trhu výrobků a služeb proti jejímu vyloučení, omezení, jinému narušení nebo ohrožení zejména dohodami soutěžitelů, zneužitím dominantního postavení nebo spojením soutěžitelů. Pro spotřebitele je tak vyvářena ochrana trhu, před možnými nekalými praktikami soutěžitelů, které by sám nemohl ovlivnit a čelit jim.

- Zákon č. 159/1999 Sb., o některých podmínkách v oblasti cestovního ruchu a o změně souvisejících právních předpisů, ve znění pozdějších předpisů.

Tento zákon vymezuje svoji věcnou působnost na cestovní kanceláře a cestovní agentury. Obsahuje definice obou pojmů a podmínky pro vydání koncesní listiny v oblasti cestovního ruchu. Pro spotřebitele je také významné, že tento zákon stanoví dodavateli povinnost povinného pojištění záruky pro případ úpadku cestovní kanceláře.

Na základě tohoto zákona vznikla nová typová smlouva, „cestovní smlouva“²⁴

- Zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky, ve znění pozdějších předpisů.

V tomto právním předpisu je stanoven způsob stanovování technických požadavků na výrobky, které by mohly ve zvýšené míře ohrozit zdraví nebo bezpečnost osob, majetek nebo životní prostředí, popřípadě jiný veřejný zájem (tzv. oprávněný zájem). Vymezuje tak „rámec technické legislativy“²⁵.

Dále upravuje práva a povinnosti osob, které uvádějí na trh nebo distribuují, popřípadě uvádějí do provozu výrobky, které by mohly ve zvýšené míře ohrozit oprávněný zájem. Práva a povinnosti osob pověřených k činnostem podle tohoto zákona, které souvisí s tvorbou a uplatňováním českých technických norem nebo se státním zkušebnictvím.

Obsahuje rovněž definice základních pojmů jako je výrobek, výrobce, distributor, dovozce.

²⁴ Viz. § 852a an. - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁵ Lábková, L. Obecná bezpečnost výrobků Technické požadavky na výrobky Odpovědnost za výrobek. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2001, s. 85.

- Zákon č. 102/2001 Sb., o obecné bezpečnosti výrobků, ve znění pozdějších předpisů.

Účelem toho tohoto zákona je zejména zajistit, aby výrobky uváděné na trh nebo do oběhu byly z hlediska bezpečnosti a ochrany zdraví pro spotřebitele bezpečné. Z tohoto důvodu jsou v tomto právním předpisu stanoveny podmínky, které musí splňovat bezpečný výrobek a povinnosti osob při zajišťování bezpečnosti výrobku uváděného na trh a do oběhu.

Mezi další předpisy veřejnoprávní povahy, které určitým způsobem zajišťují ochranu spotřebitele, patří rozsáhlý soubor právních předpisů. Není cílem této práce je všechny identifikovat a popsat. Je však důležité si uvědomit, že tyto prameny práva existují a to navíc v různé právní síle.

4.5. Soukromoprávní prameny práva

Tato diplomová práce se zabývá soukromoprávními prostředky ochrany spotřebitele, proto jsou soukromoprávní prameny ochrany spotřebitele základními právními prameny, z kterých bude tato práce čerpat. Základním právním předpisem soukromého práva je:

- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OZ).

Tento zákon upravuje občanské právní vztahy, jejich ochranu a postavení účastníků. Jedná se o základní právní předpis soukromoprávní ochrany spotřebitele, kterému bude v této práci věnována hlavní pozornost.

Pro spotřebitele jsou důležitá ustanovení, která se týkají obecných náležitostí právních úkonů, vad právních úkonů, subjektů práva a osob, které jsou oprávněny za ně jednat. Dále jsou zde upravena obecná ustanovení o spotřebitelských smlouvách. Významná jsou také obecná ustanovení o vzniku, zániku a zajištění právních vztahů a jednotlivé typové smlouvy.

- Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění pozdějších předpisů.

Jedná se o právní předpis, která upravuje vztahy účastníků pojištění na základě pojistné smlouvy. Tato úprava byla dříve obsažena v OZ, ale její rozsah si vyžádal úpravu speciálním zákonem.

- Zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZOŠV).

Jedná se o speciální úpravu odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku. Spotřebitel je tímto zákonem chráněn v případě, že mu vznikne škoda vadou výrobku. Zároveň ale spotřebitele motivuje k bezpečnému používání výrobku.

- Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, ve znění pozdějších předpisů.

Tento zákon zejména vymezuje některé podmínky smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr.

- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Tento zákon upravuje zejména podnikatelské obchodní závazkové vztahy a postavení podnikatelů. Podle tohoto zákona lze uzavřít závazkový vztah i s nepodnikatelem (spotřebitelem), ve prospěch spotřebitele je však třeba vždy použít ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení směřující k ochraně spotřebitele. Jedná se o kogentní ustanovení.

Tento zákon také upravuje obchodní rejstřík²⁶. Jedná se o veřejný seznam, do kterého se zapisují zákonem stanovené údaje týkajících se podnikatelů. Obchodní rejstřík je veřejný seznam a je každému přístupný. Spotřebitel má tak možnost získat o podnikateli potřebné informace.

Další významná úprava se týká nekalé soutěže. „Nekalou soutěží je jednání v hospodářské soutěži, které je v rozporu s dobrými mravy soutěže a je způsobilé přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo spotřebitelům.“²⁷ Jedná se zejména o klamavou reklamu, klamavé označování zboží, ohrožování zdraví spotřebitele a životního prostředí.

- Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů.

Tento zákon ochraňuje práva každého na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromí, upravuje práva a povinnosti při zpracování osobních

²⁶ Viz. § 27 an. - Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²⁷ Viz. § 44 odst. 1 - Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

údajů a stanoví podmínky, za nichž se uskutečňuje předání osobních údajů do jiných států.

Shrnutí poznatků o pramenech práva

Prameny práva zabezpečující ochranu spotřebitele lze také členit podle kritéria, zda se jedná o právní předpisy obecné ochrany práva, právní předpisy, které vymezují organizaci ochrany spotřebitele, právní předpisy, které s věnují odpovědnosti. Ale ať je zvoleno jakékoliv kritérium systematizace pramenů práva na ochranu spotřebitele, půjde vždy o rozsáhlý soubor právních předpisů. Jestli by měly tyto předpisy, které zabezpečují ochranu spotřebitele (ať už přímo nebo jen zprostředkovaně), plnit funkci zdroje poznání práva, nemá spotřebitel prakticky možnost (zvláště, když je vnímán jako subjekt neznalý práva) se s těmito předpisy seznámit. V důsledku to znamená, že není schopen uvědomit si a realizovat svá práva. Je pouze pasivním subjektem, který je odkázán na to, zda bude splněna informační povinnost ze strany dodavatele (profesionála). Aby byla ochrana spotřebitele efektivní, bylo by vhodné de lege ferenda vytvořit jednotný právní předpis, se kterým by se spotřebitel mohl snadno seznámit, který by obsahoval základní definice, práva a povinnosti a umožňoval by, aby se spotřebitel stal sebevědomým a aktivním subjektem právního vztahu.

Významným dokumentem, který však nemá právní závaznost je Vládní koncepce spotřebitelské politiky na léta 2006 – 2010. Tento dokument je významný z hlediska vývoje spotřebitelské politiky a určuje hlavní cíle, kterých by mělo být dosaženo:

„Vláda si klade za cíl zajistit, aby byla ochrana spotřebitele v České republice na úrovni srovnatelné s nejvyspělejšími státy EU a aby odpovídala potřebám 21. století. Uplatňovaný režim bude nadále zajišťovat spotřebitelům dostatečnou ochranu a poskytovat jim za tím účelem odpovídající nástroje, přičemž budou podporovány otevřené, konkurenceschopné a inovativní trhy.

Spotřebitelé proto musí být vybaveni schopnostmi, znalostmi, informacemi a důvěrou ve svá spotřebitelská práva. Spotřebitelská práva musí být jasná a srozumitelná. Spotřebitelé musí mít přístup k odpovídajícím a přiměřeným poradenským zdrojům a musí mít vytvořeny podmínky

a prostředky k tomu, aby se domohli práva, včetně možnosti využití alternativního řešení sporů mimosoudní cestou.“²⁸

²⁸ Tento dokument je dostupný z : <http://www.mpo.cz/dokument5481.html> [Nahlíženo dne 2. března 2007, 11:57].

5. Ochrana spotřebitele v komunitárním evropském právu

Dne 1. května 2004 se Česká republika stala členským státem Evropského společenství²⁹. Pro Českou republiku to znamená užší integraci do evropských záležitostí, možnost spolurozhodovat a podílet se na vývoji evropského dění.

Není smyslem této práce rozvíjet hypotézu, jak se Česká republika na tomto vývoji bude podílet a jak velkou úlohu bude v této roli hrát.

Pro účel této práce je důležité, že komunitární právo³⁰ se stalo součástí českého právního řádu a ochrana spotřebitele je jednou z politik společenství³¹.

Ochrana spotřebitele z pohledu evropských společenství má přinejmenším dva podstatné důvody. Jednak se jedná o ochranu slabší strany, ale také se jedná o řádné a efektivní fungování jednotného vnitřního trhu, jako jednoho ze základních cílů evropského společenství. O stále rostoucím uvědomování si významu chránit spotřebitele svědčí i v historii Společenství první jmenování komisařky Evropského parlamentu na ochranu spotřebitele v letošním roce³². Novou komisařkou se stala Magdalena Shtilianova Kuneva. Bývalému komisaři pro zdraví a ochranu spotřebitele Markosi Kyprianou byla ponechána ochrana zdraví a s tím spojené problémy výživy, bezpečnosti potravin, označování zboží a otázky veřejného zdraví. Je to tedy poprvé co problematika ochrany spotřebitele samostatná. Na novém rozložení pravomocí těchto dvou komisařů je zřejmé, jak je politika ochrany spotřebitele komplikovaná a průřezová. Například otázky označování zboží nebo bezpečnost potravin by mohly být řešeny v rámci kompetencí komisařky pro ochranu spotřebitele. Je to podle mého názoru typická ukázka neucelenosti a roztržitosti systému problematiky ochrany spotřebitele, který zasahuje téměř

²⁹ Týč, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy, 5. vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2006, s. 286-287.

³⁰ Komunitární právo je chápáno jako soubor právních norem změřených na vznik a fungování vnitřního trhu členských států evropských společenství, jakož i hospodářské a měnové unie. Blíže: Tichý, L. In Rainer, A., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R., Evropské právo, 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 28.

³¹ Král, R., In Tichý, L., Rainer, A., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R., Evropské právo, 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 691.

³² Od 1. ledna 2007.

do všech právních oblastí. Existuje sice zastřešující orgán, který má tuto problematiku oficiálně v kompetenci, ale spousta dalších otázek a problematik je roztržena a podsunuta do kompetencí dalších institucí. Je to všem zároveň pochopitelné, protože je to jedna z charakteristik tohoto průřezového systému.

5.1. Prameny práva

Problematika ochrany spotřebitele je v právu Evropských společenství upravena jak na úrovni primárního, tak i na úrovni sekundárního práva.

Primárním právem ES jsou zejména zakládající smlouvy společenství, ale také smlouvy na ně navazující (tj. smlouvy doplňující či měnící je). Tyto smlouvy tvoří právní základ společenství. Neexistuje žádný oficiální seznam těchto smluv, ale mezi ty významné nepochybně patří:

- Pařížská smlouva o zřízení evropského společenství uhlí a oceli z roku 1951,
- Římská smlouva o zřízení Evropského hospodářského prostoru z roku 1957,
- Římská smlouva o zřízení Evropského společenství atomové energie z roku 1957,
- Úmluva o některých orgánech společných Evropským společenstvím (Slučovací smlouva) z roku 1965,
- Jednotný evropský akt z roku 1986,
- Maastrichtská smlouva o Evropské unii z roku 1992
- Amsterdamská smlouva o revizi Maastrichtské smlouvy o EU z roku 1997
- Smlouva z Nice z roku 2000

Tento výčet není úplný, můžeme k němu připojit ještě například Smlouvu o ústavě pro Evropu (Ústava EU – byla podepsána v roce 2004, ale nevstoupila v platnost a není proto závazná), dále rozpočtové smlouvy a zejména smlouvy o přístupu nových členů.

Právní rámec politiky ochrany spotřebitele, který je dán právě primárním právem, je obsažen v článku 153 Smlouvy o založení Evropského společenství.

Podle tohoto ustanovení, Společenství přispívá k dosažení vysoké úrovně ochrany spotřebitele, přijímáním harmonizačních opatření směřujících k dotváření vnitřního trhu podle článku 95 Smlouvy SE, prováděním činností, které doplňují politiku členských států v oblasti ochrany zdraví, bezpečnosti a hospodářských zájmů spotřebitelů, jakož i k podpoře práva na informace, vzdělávání a práva sdružovat se na ochranu svých zájmů. Členské státy mohou přijmout přísnější ochranná opatření, než jaká vyplývají z činnosti Společenství. Taková opatření musí být slučitelná s právem ES a notifikovaná Komisí.³³

Základní teze všeobecné politiky ochrany spotřebitele Společenství, kterou provádí Komise, směřuje tedy k podpoře těchto pěti základních práv spotřebitelů:

- ochrana zdraví a bezpečnosti spotřebitelů,
- ochrana hospodářských zájmů spotřebitelů,
- podpora informovanosti a výchovy spotřebitele,
- dostupnost prostředků k tomu, aby se spotřebitel mohl dovolat svých práv,
- právo na zastoupení a na účast při rozhodování Komise.

Sekundárním právem ES se rozumí legislativní akty (Community acts) orgánů společenství vydávaných na základě zřizovacích smluv. Jedná se o tyto druhy aktů³⁴:

- nařízení (regulations),
- směrnice (directives),
- rozhodnutí (decisions),
- doporučení (recommendations),
- stanoviska (opinions).

Nařízení je závazný akt normativní povahy (právní normativní akt). Je to pravidlo obecně závazné jak na úrovni Společenství, tak na úrovni jednotlivých členských států. Může tedy zavazovat jak členské státy, tak i jejich subjekty vnitrostátního práva. Nařízení se použije tam, kde je zapotřebí vytvořit přímou komunitární úpravu určité právní oblasti, která bude na vnitrostátním právu členských států relativně samostatná.

³³ Srov. Týč, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 5. aktualizované vydání. Praha : Linde Praha a.s., 2006, s. 248 an.

³⁴ Viz. Čl. 249 Smlouvy o založení Evropského společenství.

Směrnice nemá obecnou závaznost ve vztahu k jednotlivcům. Je to právní akt, který zavazuje subjekty, jímž je adresován. Těmi mohou být výhradně členské státy. Směrnice určuje pouze výsledek, jehož má být dosaženo. Formy a metody, které vedou k dosažení požadovaného cíle, zůstávají plně na vůli státu.

Směrnice tedy obsahují více či méně podrobně určité zásady, které mají být vtěleny do právních řádů členských států. Členský stát tak učiní způsobem jakým je to z hlediska formy pro něj potřebné. Směrnice obsahují lhůtu, do jejíhož ukončení musí být směrnice implementována do vnitrostátního práva, tedy vnitrostátně provedeny.

Z předešlého textu vyplývá, že směrnice slouží zejména k harmonizace (sbližování) obsahu vnitrostátních právních předpisů. Směrnice nevytváří autonomní komunitární úpravu, ale směřuje k tomu, že vnitrostátní předpisy členských států musí zajišťovat určitý standard, který směrnice stanoví. Typickou oblastí takovéto úpravy je právě ochrana spotřebitele.

V praxi ovšem může dojít k situaci, a také k ní velmi často dochází, že směrnice není implementována řádně (tj. úplně a správně) a v čas. Pro jednotlivce, v našem případě spotřebitele to může znamenat:

- a) neimplementovaná směrnice může získat *přímý účinek*, to znamená, že jednotlivec se jí může dovolávat v soudním řízení, i když mu původně nebyla určena,
- b) neimplementovaná směrnice může získat *nepřímý účinek*, a to znamená, že vnitrostátní předpis musí být interpretován, v jejím smyslu, i když vnitrostátní předpis nebyl změněn.

Toto je pro spotřebitele velmi zajímavá možnost, jak může rozšířit svoji právní ochranu. Je to však velmi náročné na znalost komunitárního práva a orientaci v něm.

Rozhodnutí je především individuálním aktem zavazujícím pouze subjekty, jímž je adresován. Rozhodnutí má však pro spotřebitele význam v tom, že se jedná o objektivní právní názor. Spotřebitel se může seznámit s obdobnými případy a zjistit, jak by mohlo být rozhodnuto v jeho případě.

Doporučení a stanoviska nejsou právními akty, nejsou právně závazná a jejich nerespektování nelze právně sankcionovat. Mají jen pomocnou roli.

Mezi základní normy ES chránící spotřebitele lze zařadit:

- Směrnice Rady 84/450/EHS ze dne 10. září 1984 o sblížování správních předpisů členských států týkajících se klamavé reklamy,
- Směrnice Rady 84/374/EHS ze dne 25. července 1985 o sblížování právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky,
- Směrnice Rady 85/577/EHS ze dne 20. prosince o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory,
- Směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížování právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru,
- Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nekalých podmínkách ve spotřebitelských smlouvách
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/47/ES ze dne 26. října 1994 o ochraně nabyvatelů ve vztahu k některým aspektům smluv o nabytí práva k užívání nemovitostí na časový úsek,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/6/ES ze dne 16. února 1998 o ochraně spotřebitelů při označování cen výrobků nabízených spotřebiteli,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/27/ES ze dne 19. května 1998 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES ze dne 25. května 1999 o některých aspektech prodeje spotřebního zboží a záruk na toto zboží,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu),
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/22/ES ze dne 7. března 2002 o univerzální službě a právech uživatelů týkajících se sítí a služeb elektronických komunikací (směrnice o univerzální službě),

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/47/ES ze dne 6. června 2002 o dohodách o finančním zajištění Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/58/ES z 12. července 2002 o zpracování osobních údajů a ochraně soukromí v odvětví elektronických komunikací (Směrnice o soukromí a elektronických komunikacích),
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/83/ES ze dne 5. listopadu 2002 o životním pojištění,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (směrnice o nekalých obchodních praktikách).

Ochrana zdraví a bezpečnost spotřebitele

K ochraně zdraví a bezpečnosti spotřebitele napomáhají přísné normy na výrobu potravin, léčiv a dalších výrobků, ale také požadavky na označení zboží. Mezi základní okruhy ochrany této oblasti spotřebitele patří otázky týkající se:

- a) odpovědnosti za výrobek,
- b) všeobecné bezpečnosti výrobků,
- c) bezpečnosti spotřebitele ve zvláštních případech,
- d) problematiky týkající se potravin.

Ochrana hospodářských zájmů spotřebitele, zvláštní problémy spotřebitelských smluv, informovanost spotřebitele, procesní ochrana spotřebitele.

Jedná se o zejména právní úpravu, jejímž účelem je ochrana spotřebitele před nekalými praktikami dovozců, prodejců (profesionálové), jedná se například o klamavou reklamu, kterou mají členské státy potírat, což se stalo jejím zařazením mezi skutkové podstaty nekalé soutěže. Další právní úprava se věnuje spotřebitelským smlouvám a jejich specifikám. Reakcí je zařazení ustanovení o spotřebitelských smlouvách do českého právního řádu.

5.2. Revize spotřebitelského acquis

V současné době probíhá revize spotřebitelského acquis³⁵. Jedná se o již déle trvající projekt, jehož úkolem je zjednodušit, zpřesnit a modernizovat spotřebitelskou legislativu.

Problémy se týkají jak obecných otázek, tak i celé řady konkrétních případů.

V roce 2004 byly zahájeny aktivity týkající se projektu evropského smluvního práva, v jehož rámci má dojít k přezkumu spotřebitelského acquis. Základy procesu byly položeny ve sdělení Evropské komise Evropskému parlamentu a Radě z 11. října 2004 nazvané Evropské smluvní právo a revize acquis: cesta vpřed³⁶. Na tento dokument navázala První výroční zpráva Komise o pokroku v oblasti evropského smluvního práva a přezkumu acquis³⁷. Tato zpráva shrnuje vývoj iniciativy v oblasti evropského smluvního práva a hodnocení acquis od vydání sdělení Komise o evropském smluvním právu a revizi acquis z roku 2004, a nastiňuje hlavní politické otázky a možné způsoby řešení.

Do procesu přezkumu spotřebitelského acquis zařadila Evropská komise těchto osm směrnic:

- 85/577/ES (prodej mimo obchodní provozovnu),
- 90/314/EHS (souborné zájezdy),
- 93/13/EHS (nepřiměřené smluvní podmínky),
- 94/47/ES (time-sharing),
- 97/7/ES (dálkový prodej),
- 98/6/ES (označování zboží cenami),
- 98/27/ES (žaloba na zdržení se protiprávního jednání),
- 99/44/ES (prodej spotřebního zboží a záruky).

³⁵ Tento pojem se nepřekládá. Jedná se o právní normy Společenství, které se týkají ochrany spotřebitele.

³⁶ Dokument dostupný z:

http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/com2004_cs.pdf, [nahlíženo dne 26. února 2007, v 10:11 hod.].

³⁷ Dokument dostupný z:

http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/fair_bus_pract/cont_law/progress05_cs.pdf, [nahlíženo dne 26. února 2007, v 11:17 hod.].

Výsledkem procesu, který analyzoval problematiku této právní úpravy, je vydání **Zelené knihy**³⁸ o revizi **spotřebitelského acquis**³⁹. Tento dokument přijala Evropská komise dne 8. února 2007.

Zelená kniha je velmi důležitým mezníkem ve vývoji a revizi spotřebitelského acquis, zahajuje veřejné konzultace, na jejichž základech se Komise rozhodne, zda přikročí k určitým legislativním krokům.

Základní myšlenka nebo cíl Zelené knihy je vytvoření skutečného spotřebitelského vnitřního trhu s nastolením správné rovnováhy mezi vysokou úrovní ochrany spotřebitele a konkurenceschopnosti podniků při současném zajištění přísného dodržování zásady subsidiarity. V ideálním případě by mělo být možné na konci přezkumu říci spotřebitelům EU: „Nezáleží na tom, kde se v EU nacházíte nebo kde nakupujete, vaše základní práva jsou stejná“⁴⁰.

Cíl je tedy jasný. Zvýšit důvěru spotřebitelů ve vnitřní trh zajištěním ochrany v celé EU. Spotřebitelé by měli mít shodná práva a v případě, že dojde k pochybení, měli by mít možnost použít stejné opravné prostředky. To ovšem musí být provedeno tak, aby nebyla na vnitřním trhu narušena rovnováha mezi spotřebiteli a podniky. Podniky by tím měli získat prospěch v tom, že se zjednoduší předpisy, a tím se jim sníží náklady. Nalézt takové řešení nebude jednoduché. Zelená kniha je však jedinečnou příležitostí, jak modernizovat spotřebitelské směrnice, aby se zjednodušilo a zlepšilo právní prostředí, zvýšila jeho předvídatelnost a to jak pro spotřebitele tak pro profesionály.

Zelená kniha nastiňuje celkem tři možné způsoby řešení. Prvním je vertikální přístup, který spočívá v jednotlivých revizích stávajících směrnic. Druhým je smíšený přístup, který spočívá v přijetí jednoho nebo více rámcových nástrojů na regulaci společných rysů acquis, v případě nutnosti podloženými odvětvovými pravidly. Obě tyto možnosti bude Komise při provádění přezkumu do konkrétních návrhů pravidel pečlivě zkoumat i z hlediska dopadu těchto návrhů. Třetí možností je, že nebude provedena žádná legislativní akce. To by

³⁸ Komisi vydávané Zelené knihy jsou dokumenty, které mají podpořit debatu a nastartovat proces konzultací na evropské úrovni k určitému tématu (jako je sociální politika, jednotná měna, telekomunikace nebo právě ochrana spotřebitele). Tyto konzultace mohou následně vyústit v publikování Bílé knihy, která na základě výsledků debaty již předkládá praktické návrhy pro uskutečnění konkrétní akce.

³⁹ Dokument dostupný z: http://ec.europa.eu/consumers/cons_int/safe_shop/acquis/green-paper_cons_acquis_cs.pdf. [nahlíženo dne 26. února 2007, v 11:59 hod.].

⁴⁰ Týč, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 5. vydání. Praha : Linde Praha, 2006, s. 286.

ovšem znamenalo, že nesrovnalosti mezi stávajícími směrnici by existovaly i nadále.

Možnost I: vertikální přístup

V rámci tohoto postupu by byly stávající směrnice pozměněny jednotlivě tak, aby se přizpůsobily trhu a technologickému rozvoji. Řešení zahrnuje tyto procesy:

- vyplnění mezer specifických pro jednotlivé směrnice,
- řešení konkrétních zvláštností směrnic,
- odstranění zvláštností směrnic.

V podstatě by to znamenalo pouhou novelizaci směrnic. Základní cíl revize spotřebitelského *acquis*, tedy jeho zjednodušení, by tímto způsobem nebyl vyřešen. Stejnými problémy, by se bylo nutno zabývat opakovaně, navíc by Komise musela zajistit, aby stejná záležitost v každé směrnici byla členskými státy provedena konzistentně.

Na druhé straně by bylo však možné brát zřetel na specifičnost každé oblasti zlepšením stávajících předpisů a jejich případným přezkoumáním.

Možnost II: smíšený přístup (horizontální nástroj kombinovaný v případě nutnosti s vertikální akcí)

Existuje celá řada problémů, které jsou společné všem směrnicím, jež tvoří součást spotřebitelského *acquis*. Definice základních pojmů jako *spotřebitel* a *profesionál*, délka lhůty na rozmyšlenou nebo možnost uplatnit právo na odstoupení od smlouvy jsou příklady otázek, které jsou důležité v souvislosti s několika směrnicemi. Tyto společné problémy by mohly být ze stávajících směrnic vyňaty a systematicky upraveny horizontálním nástrojem.

Tento přístup by zjednodušil a zracionalizoval spotřebitelské *acquis*. Přepřacováním by došlo k úplnému nebo částečnému zrušení stávajících spotřebitelských směrnic, čímž by se zmenšil objem *acquis*.

Možnost III: „žádná legislativní akce“

Oba možné přístupy (vertikální i horizontální) vyžadují legislativní akci. Kdyby nedošlo k žádnému legislativnímu upravení současného spotřebitelského *acquis*, znamenalo by to, že nesourodost právních předpisu by

zůstala stejná nebo by se mohla ještě více prohloubit, a to v případě, že by členské státy využívaly ustanovení o minimální harmonizaci.

Stupeň harmonizace

Nezávisle na zvolené možnosti přezkumu *acquis* by bylo rovněž třeba rozhodnout o stupni harmonizace.

Současné směrnice na ochranu spotřebitele, které se přezkoumávají, se zakládají na minimální harmonizaci, tj. obsahují ustanovení, podle nichž je členským státům umožněno použít vyšší úroveň ochrany, než jsou ty, které uvádí směrnice. Mnohé členské státy této možnosti využily. V důsledku toho si spotřebitelé nemohou být jisti, zda jim při přeshraničním nákupu dostane stejnou úroveň ochrany, na jakou jsou zvyklí ve své domovské zemi.

Opět se nabízí tři možnosti, jak tuto situaci řešit:

- zrevidovat spotřebitelské *acquis* za účelem na dosažení úplné harmonizace,
- zkombinovat minimální harmonizaci s ustanovením o vzájemném uznávání,
- minimální harmonizace případně kombinovaná s přístupem země původu.

Zrevidováním spotřebitelského *acquis* za účelem na dosažení úplné harmonizace, by znamenalo, že žádný členský stát by nemohl uplatňovat přísnější pravidla než ta, která jsou stanovena na úrovni společenství. Úplná harmonizace by měla za následek nejen zrušení ustanovení o minimální harmonizaci, ale také by znamenala odstranění právních možností, které mají členské státy prostřednictvím některých ustanovení směrnic k dispozici pro zvláštní aspekty, což by mohlo znamenat, že v některých členských státech dojde ke změně úrovně ochrany spotřebitele.

V případě zkombinování minimální harmonizace s ustanovením o vzájemném uznávání, by si členské státy ponechaly možnost zavést do svých vnitrostátních právních předpisů přísnější pravidla ochrany spotřebitele, ale nebyly by oprávněny ukládat podnikům situovaným v jiných členských státech vlastní přísnější požadavky způsobem, kterým by se vytvářely neodůvodnitelné překážky volného pohybu zboží nebo volného pohybu služeb.

Třetí možností je minimální harmonizace případně kombinovaná s přístupem země původu. Tato kombinace by znamenala, že by si členský stát

udržel, ale podniky se sídlem v jiných členských státech by musely splňovat pouze pravidla své domovské země.

Poslední dvě možnosti by však nevedly ke zjednodušení a racionalizaci právního prostředí. Nadále by existovala nesourodost právních předpisů a její negativní vlivy na důvěru spotřebitelů ve vnitřní trh by se neodstranily.

Všechny tyto problémy a jejich možná řešení podrobně upravuje Zelená kniha.

5.3 Význam judikatury Evropského soudního dvora pro spotřebitele

Evropský soudní dvůr je pro účely této práce významným zejména svou funkcí, která zajišťuje jednotný výklad pojmů a jednotnou aplikaci práva Evropských společenství národními soudy. Jeho funkcí je řešení sporů, při kterých často dochází k upřesnění určitých pojmů.

Jedním z takovýchto pojmů, který byl pomocí Evropského soudního dvora blíže specifikován, je právě spotřebitel. Definici spotřebitele lze nalézt ve směrnici i v jednotlivých právních řádech členských států. Často ovšem dochází k situacím, které nejsou v praxi zcela jasné a je nezbytné je vyřešit.

V českém právním řádu⁴¹ je možné, aby byl spotřebitel fyzická i právnická osoba. Z tohoto pohledu je zajímavý rozsudek ze dne 22.11.2001 právní věc C 451 a 542/99 – Cape Snc. V. Idealservice Srl a Ideaservice MN RE Sas v OMAI Srl. Evropský soudní dvůr měl v této věci rozhodnout, zda může být právnická osoba (obchodní společnost) za určitých okolností (v případě, že obchodní společnost uzavře formulářovou smlouvu s jinou obchodní společností jejíž předmět nemá souvislost s podnikáním) považována za spotřebitele, který by požíval ochrany dle příslušných předpisů komunitárního práva, příp. práva národního. Evropský soudní dvůr rozhodl, že: Právnická osoba není spotřebitelem ve smyslu směrnice 93/13/EHS čl.2 písm b) směrnice č 93/13/EHS, o nekalých doložkách ve spotřebitelských smlouvách.

⁴¹ Srov. § 52 odst.3 - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Z tohoto rozsudku je patrné, že podle směrnice 93/13/EHS nemůže být za spotřebitele považována právnická osoba.⁴²

Zajímavý je také případ C-269/95 Benincasa v. dentalkit Srl z 3.7.1997. Skutkové okolnosti tohoto případu jsou následující. Pan Benincasa uzavřel smlouvu o franšíze se společností Dentalkit, na jejímž základě měl na určitém území podnikat (prodávat pod hlavičkou společnosti dentalkit prostředky ústní hygieny). Součástí smlouvy byla doložka o výlučné příslušnosti soudu ve Florencii. Pan Benincasa ukončil svou podnikatelskou činnost, ale společnosti dentalkit zůstal dlužen. Pan Benincasa vyvolal spor u Krajského soudu v Mnichově o platnost dohody o franšíze a tvrdil, že dohoda o výlučné příslušnosti je neplatná z toho důvodu, že podle čl. 14 odst. 2 Bruselské úmluvy⁴³ se jako spotřebitel může rozhodnout, kde žalobu podá.

Mnichovský soud vyjádřil svou nepřislušnost a věc byla přeložena Evropskému soudnímu dvoru k rozhodnutí, zda může být žalobce považován za spotřebitele ve smyslu čl. 13 a 14 Bruselské úmluvy, jestliže se jeho žaloba týká smlouvy, kterou neuzavřel za účelem již existujícího obchodu, ale ze účelem obchodu, který měl v začít provozovat teprve v budoucnu.

Evropský soudní dvůr měl tedy řešit otázku, jaké jsou podmínky pro to, za jakých podmínek lze považovat danou osobu za spotřebitele.

Evropský soudní dvůr konstatoval: „pouze smlouvy za účelem uspokojení vlastních potřeb jednotlivce ve smyslu osobní potřeby, spadají pod ustanovení určená k ochraně spotřebitele jako hospodářsky slabší strany. V případě smluv, jejichž účelem je obchodní či profesní aktivita, byť by byla plánovaná pouze do budoucna, se neztrácí žádným způsobem její profesní či obchodní charakter“.

Podle Evropského soudního dvora je tedy v souladu se smyslem právní úpravy na ochranu spotřebitele chránit pouze smlouvy uzavřené nezávisle na jakékoli obchodní či profesní aktivitě nebo účelu, ať již současného či budoucího. Podstatné je tedy postavení osoby ve smluvním vztahu s přihlédnutím k povaze a účelu smlouvy a nikoli k subjektivní situaci dotčené osoby.

⁴² Blíže – Salač, J. Právnická osoba není spotřebitelem ve smyslu směrnice 93/13/EHS. Soudní rozhledy, 2002, č. 3, s. 115 an.

⁴³ Bruselská úmluva I – Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 z 20. 12. 2000, o pravomoci soudů a uznání a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních.

Ve věci C-45/96 Bayerische Hypotheken und Wechselbank AG v. Edgar Dientzinger, řešil Evropský soudní dvůr otázku povahy právního úkonu subjektu, v oblasti ve které daný subjekt nepodniká. Základní otázkou, jenž měla být vyřešena, bylo poskytnutí ochrany spotřebiteli. Tento subjekt poskytl záruku za podnikatelský úvěr svého otce. Před Evropským soudním dvorem stálo vyřešení otázky, zdali tento úkon byl či nebyl učiněn v souvislosti s podnikáním či profesí nebo zdali šlo o úkon spotřebitele. Dále řešil otázku jestli i úkony spotřebitele, jimiž nejsou uzavírány smlouvy o dodávkách služeb či zboží pro spotřebitele, spadají pod ustanovení zaručující ochranu spotřebitele či nikoliv.

Evropský soudní dvůr rozhodl, že i příslib úvěru či úvěrová smlouva sama o sobě jsou smlouvami o dodávce služby a záruka je pouze podpůrným prostředkem, který je závislý na samotném poskytnutí úvěru. Dále stanovil, že rozsah směrnice č. 85/577/EHS, o smlouvách uzavíraných mimo prostory podnikatele není omezen povahou zboží. Podmínkou, jenž musí být splněna, je že se jedná o zboží určené pro osobní spotřebu. Evropský soudní dvůr, tak zpřesnil definici spotřebitele, neboť zdůraznil nezbytnost osobní potřeby, která má být prostřednictvím spotřebitelské smlouvy uspokojena. Směrnice č. 85/577/EHS, o smlouvách uzavíraných mimo prostory podnikatele, je určena k ochraně spotřebitele a proto by se na poskytnutí záruky vztahovala jen v případě, že by ručitel učinil závazek za účelem, který nesouvisí s obchodními či profesními aktivitami. Tento závěr se opírá o soukromoprávní zásadu, že zajištění má akcesorickou povahu vůči závazku hlavnímu.⁴⁴

Závěrem je nutné konstatovat, že výše zmíněná rozhodnutí Evropského soudního dvora, jsou ukázkou toho, že pojem spotřebitel a jeho vymezení není vždy jednoznačnou otázkou. Ustálená judikatura Evropského soudního dvora napomáhá k formování evropského spotřebitelského práva, jehož zásadní část již byla implementována do českého právního řádu, zejména do občanského zákoníku.

⁴⁴ Blíže - Rakovský, A. Spotřebitel v občanském zákoníku ve světle judikatury Evropského soudního dvora. Evropské právo, 2003, č. 4, s. 5 - 8.

6. Soukromoprávní prostředky ochrany spotřebitele

Soukromoprávní úprava ochrany spotřebitele je v České republice upravena zejména v občanském zákoníku⁴⁵. Jedná se o základní soukromoprávní předpis. Ochrana spotřebitele je také upravená v obchodním zákoníku, pro účel této práce bude hlavní pozornost věnována úpravě v občanském zákoníku. Těžiště ochrany spotřebitele je totiž včleněna do občanského zákoníku, jedná se především o ustanovení týkající se úpravy spotřebitelských smluv a odpovědnostním vztahům.

6.1. Spotřebitelské smlouvy

Těžištěm soukromoprávní úpravy ochrany spotřebitele jsou spotřebitelské smlouvy. Problematika spotřebitelských smluv byla zařazena do občanského zákoníku, jedná se o přizpůsobení českého práva právu ES. Do Občanského zákoníku byly implementovány nejprve tři směrnice ES. Stalo se tak zákonem č. 367/200 Sb. Jedná se o tyto tři směrnice ES:

- Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nekalých podmínkách ve spotřebitelských smlouvách,
- Směrnice Rady 85/577/EHS ze dne 20. prosince o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku.

Dále byly implementovány tyto směrnice:

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 94/47/ES ze dne 26. října 1994 o ochraně nabyvatelů ve vztahu k některým aspektům smluv o nabytí práva k užívání nemovitostí na časový úsek,
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých aspektech služeb informační společnosti, zejména

⁴⁵ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

elektronického obchodu, na vnitřním trhu (směrnice o elektronickém obchodu),

- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/65/ES ze dne 23. září o uvádění finančních služeb pro spotřebitele na trh na dálku a o změně směrnice Rady 90/619/EHS a směrnic 97/7/ES a 98/27/ES.

Spotřebitelské smlouvy nejsou zvláštním smluvním typem, jsou to smlouvy upravené v části osmé občanského zákoníku, v kterých jedním se subjektů tohoto smluvního vztahu je spotřebitel a druhým subjektem je profesionál. Spotřebitel je chráněn kogentními ustanoveními, které mají za úkol chránit jeho postavení ve smluvním vztahu.

6.1.1. Všeobecná pravidla spotřebitelských smluv

Za všeobecná pravidla pro spotřebitelské smlouvy lze považovat ustanovení §55 a §56 Obč.Z. Tato ustanovení obsahují nepřípustná ujednání. Právní úprava vychází ze směrnice 93/13/EHS o nepřiměřených smluvních podmínkách e spotřebitelských smlouvách⁴⁶.

V §55 Obč.Z. jsou obsažena tři základní ustanovení týkajících se nepřípustných ujednání. Ustanovení §55 odst.1 Obč.Z. stanoví, že: „smluvní ujednání spotřebitelských smluv se nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, které mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršit své postavení.“

Pro spotřebitele to znamená, že smluvní ujednání ve spotřebitelských smlouvách se nemohou odchýlit od zákona v jeho neprospěch. Jedná se o jednostranně kogentní ustanovení, které chrání spotřebitele, ovšem v jehož prospěch mohou být nepochybně sjednány výhodnější podmínky.

Druhá věta tohoto ustanovení se týká nemožnosti vzdání se práv spotřebitele. Opět se jedná o jednostranně kogentní normu. Dodavatel se může vzdát svých práv, ale jen těch, které již existují. Vzdání se práva je v obecné rovině upraveno v ustanovení §574 Obč.Z., který umožňuje vzdání se práva,

⁴⁶ Tato směrnice je jednou z osmi směrnic, které jsou zařazeny do revize spotřebitelského acquis.

ovšem ne těch, které mohou vzniknout v budoucnosti. Pokud by tak tedy dodavatel učinil k právům, jež mají teprve vzniknout, bylo by toto ujednání absolutně neplatné pro rozpor se zákonem podle §39 Obč.Z.⁴⁷.

V případě, že dojde k pochybnostem o významu spotřebitelských smluv obsahuje §55 odst.3 Obč.Z. interpretační pravidlo, které zní: „V pochybnostech o významu spotřebitelských smluv platí výklad pro spotřebitele příznivější.“ Jedná se opět o kogentní ustanovení, od něž se nelze v neprospěch spotřebitele odchýlit. Toto ustanovení částečně modifikuje obecná interpretační pravidla obsažená v §35 Obč.Z.⁴⁸. Vymezené pravidlo vychází z čl.5. směrnice 93/13/EHS o nekalých obchodních podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, který ukládá, aby podmínky spotřebitelských smluv byly vždy vyjádřeny jednoduchým, srozumitelným jazykem, a stanoví, že při pochybnostech o významu ujednání musí převážet výklad nejvhodnější pro spotřebitele.

Konkrétní nepřipustná ujednání jsou již obsažena v §56 OZ. Ustanovení §56 odst.1 Obč.Z. zní: „Spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran.“ Jedná se o generální klauzuli, která bude použita v případě, že konkrétní nepřipustná ujednání podle §56 odst.3 nebudou zcela naplněna, ale budou naplněny škodlivé důsledky popsané právě v generální klauzuli. Značné rozpaky činí použitý pojem dobré víry, místo něj by bylo vhodnější použití pojmu dobré mravy⁴⁹.

Jako příklad řešení této problematiky lze uvést usnesení Nejvyššího soudu České republiky, které zní:

„Sjednání smluvní pokuty pro případ porušení závazku zájemce o prodej nemovitosti prostřednictvím realitní kanceláře informovat realitní kancelář předem o zamýšleném samostatném prodeji třetí osobě neznamena v posuzovaném případě takovou nerovnováhu v právech a povinnostech

⁴⁷ „Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.“

⁴⁸ Projev vůle může být učiněn jednáním nebo opomenutím; může se stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnosti o tom, co chtěl účastník projevit. Právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.

⁴⁹ Srov. Fiala, J. a kol., Občanské právo.1. vydání. Praha : Aspi, a.s., 2006 str. 188.

účastníků, která by mohla být považována (ve smyslu §56 odst.1 Obč.Z.) za značnou. Nelze též přehlédnout, že splnění tohoto závazku nemohlo prodejci činit žádné obtíže a bylo zcela v jeho moci.⁵⁰

V tomto konkrétním případě se tedy jednalo o smluvní pokutu, která byla ve smlouvě stanovena pro oba subjekty, v případě, že poručí určitou informační povinnost. Obě strany měly stejné podmínky, navíc soud přihlédl i k tomu, že prodejci nemohla činit tato povinnost žádné potíže a byla naopak v jeho moci.

Demonstrativní výčet typových nekalých ujednání („unfair terms“) obsahuje ustanovení §56 odst.3 Obč.Z. Jedná se o tato jednání:

- a) vylučující nebo omezující odpovědnost dodavatele za jednání či opomenutí, kterými by byla spotřebiteli způsobena smrt či újma na zdraví,
- b) vylučující či omezující práva spotřebitele při uplatnění odpovědnosti za vady či odpovědnosti za škodu,
- c) stanovící, že smlouva je pro spotřebitele závazná, zatímco plnění dodavatele je vázáno na splnění podmínky, jejíž uskutečnění je závislé výlučně na vůli dodavatele,
- d) dovolující dodavateli, aby spotřebiteli nevydal jím poskytnuté plnění i v případě, že spotřebitel neuzavře smlouvu s dodavatelem či od ní odstoupí,
- e) opravňující dodavatele odstoupit od smlouvy bez smluvního či zákonného důvodu a spotřebitele nikoliv,
- f) opravňujícího dodavatele, aby bez důvodů hodných zvláštního zřetele vypověděl smlouvu na dobu neurčitou bez přiměřené výpovědní doby,
- g) zavazující spotřebitele k plnění podmínek, s nimiž se neměl možnost seznámit před uzavřením smlouvy,
- h) dovolující dodavateli jednostranně změnit smluvní podmínky bez důvodu sjednaného ve smlouvě,
- i) stanovící, že cena zboží či služeb bude určena v době jejich splnění, nebo dodavatele opravňující k zvýšení ceny zboží či služeb, aniž by spotřebitel byl oprávněn od smlouvy odstoupit, je-li cena sjednána v době uzavření smlouvy při splnění podstatně překročena,

⁵⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. 3. 2006, sp.zn.33 Odo 934/2004.

- j) příkazující spotřebiteli, aby splnil všechny závazky i v případě, že dodavatel nesplnil závazky, které mu vznikly,
- k) dovolující dodavateli převést práva a povinnosti ze smlouvy bez souhlasu spotřebitele, dojde-li převodem ke zhoršení dobytnosti nebo zajištění pohledávky spotřebitele.

Případy porušení generální klauzule i konkretizovaných ujednání sankcionuje §55 odst. 2 Obč.Z. relativní neplatností.

Relativní neplatnost spočívá v tom, že právní úkon (ujednání), u kterého je dána příčina relativní neplatnosti, v tomto případě nesoulad s ustanovením §56 Obč.Z., se považuje za platný, ovšem pokud se ten, na jehož ochranu je relativní neplatnost stanovena, v našem případě spotřebitel, neplatnosti nedovolal. To znamená, že se jedná o podmíněnou platnost právního úkonu. Spotřebitel má možnost se sám rozhodnout, zda této možnosti ochrany využije. Je tedy na vůli spotřebitele jak se sám rozhodne. Je-li ale spotřebitel charakterizován jako slabší strana a jako jeden z důvodů se také uvádí nízké právní vědomí, bylo by možná vhodnější sankcionovat nekalé jednání absolutní neplatností. Je možné, že v praxi spotřebitel ani netuší, že ho institut relativní neplatnosti v těchto případech chrání.

Účinky relativní neplatnosti nastávají tím okamžikem, kdy vyjádření spotřebitele dojde dodavateli. Není proto třeba, aby neplatnost právního úkonu vyslovoval soud. Relativní neplatnost tedy působí od počátku, ale pouze za předpokladu, že došlo k jejímu uplatnění.

V případě, že by nekalé ujednání přímo ovlivnilo i další části smlouvy, může se spotřebitel dovolat neplatnosti celé smlouvy.

6.1.2. Distanční smlouvy

Rozvoj moderních komunikačních prostředků, pomocí kterých může spotřebitel vyhledávat nebo přijít do kontaktu s nejrůznějšími nabídkami zapříčinil, aby tato činnost by právně regulována. Hlavním důvodem je ochrana spotřebitele v situacích, kdy může podlehnout různým nátlakovým akcím prodejců, při nichž jsou právě využívány prostředky distanční komunikace, dalším důvodem ochrany je nutnost úpravy a zajištění potřebných informací,

kteře mohou být, často dokonce záměrně, před spotřebitelem skrývány. Právní úprava poskytuje spotřebiteli určitou jistotu při uzavírání smluv prostřednictvím prostředků komunikace na dálku a zároveň tím umožňuje rozvoj a možnost běžného používání těchto prostředků spotřebitelem.

Uzavírání spotřebitelských smluv může být podle §53 odst.1 Obč.Z. zásadně použito jakýchkoli prostředků komunikace na dálku, které umožní uzavřít smlouvu bez současné fyzické přítomnosti smluvních stran. Do možných prostředků komunikace na dálku lze zařadit zejména:

- neadresovaný tisk, adresovaný tisk, typový dopis, reklamu v tisku s objednávkovým tiskopisem, katalog, telefon s (lidskou) obsluhou, telefon bez (lidské) obsluhy (automatický volací přístroj, audiotext), rozhlas, videotelefon (telefon s obrazovkou), videotext (mikropočítač a televizní obrazovka), elektronická pošta, faxový přístroj, televize (televizní nákup, teleshopping), veřejná komunikační síť (internet).

Pro možnost použít prostředky komunikace na dálku, které umožňují individuální jednání, je podle §53 odst.2 Obč.Z. nutné, aby jejich použití spotřebitel neodmítl. Spotřebitel má tedy možnost akceptovat nabídku, může ale také učinit výhradu, že další jednání bude probíhat bez použití prostředků komunikace na dálku. Tato eventualita dává spotřebiteli aktivní možnost jednat o smluvních podmínkách. V případě, že je ale návrh učiněn prostřednictvím prostředků, které neumožňují individuální jednání, je spotřebitel v situaci, kdy buď může návrh pouze akceptovat nebo odmítnout. Při použití prostředků komunikace na dálku, v případě, že se jedná o automatické telefonní systémy bez (lidské) obsluhy, faxové přístroje a automatické rozesílání elektronické pošty, je nutné pro jejich použití získat od spotřebitele *předchozí výslovný souhlas*. Spotřebiteli nesmí použitím prostředků umožňujících komunikaci na dálku vzniknout žádné náklady.

Další povinností, kterou má dodavatel vůči spotřebiteli, je upravena v § 54 odst.3 Obč.Z., jedná se o obsahové náležitosti návrhu. Obsahem návrhu musí být:

- informace nutné k uzavření smlouvy ve smyslu obecných náležitostí smlouvy upravených v obecné části Obč.Z.,
- podstatné náležitosti konkrétní smlouvy stanovené v části osmé Obč.Z.

Tyto informace musí být spotřebiteli poskytnuty určitým a srozumitelným způsobem s přihlédnutím k zásadám dobré víry a k ochraně osob, zejména nezletilých nebo právě spotřebitelů.

Občanský zákoník dále vymezuje konkrétní informace, které musí být spotřebiteli poskytnuty. Jsou rozděleny do dvou skupin, podle časových okamžiků, ve kterých musí být spotřebiteli známy.

Informace, které musí být spotřebiteli s dostatečným předstihem před uzavřením smlouvy písemně poskytnuty podle §53 odst.4 Obč.Z., jsou zejména:

- „obchodní firma nebo jméno a příjmení a identifikační číslo dodavatele, sídlo právnické osoby a bydliště v případě fyzické osoby, u zahraniční osoby rovněž adresa podniku nebo organizační složky na území České republiky, byly-li zřízeny, údaj o zápisu v obchodním rejstříku nebo jiné obdobné evidenci, včetně spisové značky, pokud je přidělena, a kontaktní údaje, zejména poštovní adresa pro doručování, telefonní číslo, případně adresa pro doručování elektronické pošty,
- údaje o příslušném kontrolním orgánu, podléhá-li činnost dodavatele režimu povolení,
- název a hlavní charakteristiky zboží nebo služeb,
- cena zboží nebo služeb, z níž jednoznačně vyplývá, zda je uvedena včetně všech daní a poplatků, mají-li být připočítány,
- náklady na dodání,
- způsob platby, dodání nebo plnění,
- poučení o právu na odstoupení, s výjimkou případů podle §53 odst.8 Obč.Z.,
- náklady na použití komunikačních prostředků na dálku,
- doba, po kterou zůstává nabídka nebo cena v platnosti.“

Jedná se zde o demonstrativní výčet informací, se kterými musí být spotřebitel seznámen, aby měl potřebné podklady o subjektu (dodavateli), zboží či službách, příp. dalších informací. Také je důležité, že je spotřebiteli dáno právo, aby se s těmito informacemi mohl seznámit s dostatečným předstihem před případným uzavřením smlouvy.

Nejpozději před plněním musí být, v souladu s ustanovením §53 odst.6 Obč.Z., poskytnuty tyto informace:

- „obchodní jméno a identifikační číslo dodavatele, sídlo právnické osoby a bydliště v případě fyzické osoby,
- informace o podmínkách a postupech pro uplatnění práva odstoupit od smlouvy,
- informace o službách po prodeji a o zárukách,
- podmínky pro zrušení smlouvy, pokud není určena doba platnosti nebo platnost je delší než 1 rok.“

Tento výčet potřebných informací je taxativní a na rozdíl od informací, které mají být poskytnuty s dostatečným předstihem před uzavřením smlouvy, se vyžaduje písemná forma.

Dodavateli je dána informační povinnost, která má chránit spotřebitele před uzavřením smlouvy se subjektem, který by mohl zásadní informace skrývat. Porušením informační povinnosti je sankcionováno vznikem práva spotřebitele odstoupit od smlouvy, spotřebitel je tak chráněn před možnými nekalými úmysly dodavatele.

Ochrana spotřebitele se dále realizuje v právu na odstoupení od smlouvy. Právo spotřebitele od smlouvy odstoupit, v případě, že byla uzavřena pomocí prostředků komunikace na dálku, je upraveno v §53 odst.7 Obč.Z. Jedná se o tyto případy:

- spotřebitel má právo od smlouvy odstoupit bez uvedení důvodu a bez jakékoli sankce do 14 dnů od převzetí plnění,
- při porušení informační povinnosti na straně dodavatele je lhůta pro odstoupení 3 měsíce, jestliže jsou potřebné informace předány v průběhu této lhůty, počíná od okamžiku dodání informací běžet čtrnáctidenní lhůta,
- spotřebitel má také možnost odstoupit od smlouvy podle ustanovení §48 odst.1 Obč.Z.

Spotřebitel je chráněn právem od smlouvy odstoupit, je však důležité, aby si byl vědom, co tento právní úkon znamená, a jaké může mít následky. Odstoupení od smlouvy je jednostranný adresovaný právní úkon jedné ze smluvních stran, jehož následkem se smlouva ruší. V případě, že byla smlouva zrušena, odpadl také právní důvod plnění a nastupuje vzájemná restituční

povinnost, pro subjekty zrušené smlouvy vznikne povinnost vrátit si vše, co bylo na základě smlouvy plněno.⁵¹

Pokud tedy spotřebitel od smlouvy odstoupí podle ustanovení §57 odst.7 Obč.Z., nastupuje restituční povinnost. Obecná restituční povinnost je upravena v §457 Obč.Z., v tomto případě je však speciální úprava obsažena v §53 odst.10 Obč.Z. Dodavatel má právo pouze na náhradu skutečně vynaložených nákladů spojených s vrácením zboží. Pro spotřebitele je také velmi významné, že je dodavateli stanovena povinnost vrátit spotřebiteli zaplacené finanční částky do 30 dnů od odstoupení.

Ustanovení §53 odst.8 Obč.Z. upravuje taxativním výčtem smlouvy, od kterých spotřebitel nemůže podle §53 odst.7 Obč.Z. odstoupit. Jedná se o tyto smlouvy:

- „na poskytování služeb, jestliže s jejich plněním bylo s jeho souhlasem započato před uplynutím lhůty 14 dnů od převzetí plnění,
- na dodávku zboží nebo služeb, jejichž cena závisí na výchylných finančního trhu nezávisle na vůli dodavatele,
- na dodávku zboží, které podléhá rychlé zkáze, opotřebení nebo zastarání,
- na dodávku audio a video nahrávek a počítačových programů, porušil-li spotřebitel jejich originální obal,
- na dodávku novin, periodik a časopisů,
- spočívajících ve hře nebo loterii.“

Ochrana spotřebitele před poskytováním nevyžádaného zboží je upravena v §53 odst.9 Obč.Z. Spotřebitel mohl být tímto bezesporu nekalým jednáním ze strany dodavatele odtěžován, podle tohoto ustanovení není spotřebitel povinen dodavateli jeho plnění vrátit ani jej o tom vyrozumět. Z tohoto ustanovení vyplývá, že se nebude jednat o bezdůvodné obohacení upravené v §451 a násl. Obč.Z., v tomto případě je §53 odst.9 Obč.Z. lex specialis a bezdůvodné obohacení nevzniká⁵². Není zde ovšem zcela vyřešena otázka přechodu vlastnického práva. „Dodavatel si musí být vědom, že svým jednáním překračuje zásadní nenarušitelnost soukromí a musí být připraven nést s tím spojenou

⁵¹ Srov. Fiala, J. a kol., Meritum Občanské právo. 1. vydání. Praha : Aspi, a.s., 2006, s.192.

⁵² Srov. Fiala, J. a kol., Meritum Občanské právo. 1. vydání. Praha : Aspi, a.s., 2006, s.192.

újmu. Názor, že spotřebiteli vzniká vlastnické právo, je jedním z možných výkladů §53 odst.9 Obč.Z.⁵³

V §54 Obč.Z. jsou negativním výčtem vymezeny smlouvy, na které se úprava uzavírání distančních smluv nevztahuje. Jedná se o tyto smlouvy:

- „o finančních službách (ty jsou upraveny zvlášť v §54a Obč.Z. a násl.,některá ustanovení se přesto použijí, jedná se o §53 odst.1 až 3 a 5 a § 53a Obč.Z.),
- uzavírané prostřednictvím prodejních automatů nebo automatizovaných obchodních provozoven,
- uzavírané provozovateli prostředků komunikace na dálku prostřednictvím veřejných telefonů,
- uzavírané na výstavbu či prodej nemovitosti nebo týkající se jiných práv k nemovitosti, s výjimkou nájmu,
- uzavíraných na základě dražeb,
- na dodávku potravin, nápojů nebo jiného zboží běžné spotřeby dodávaného stálými doručovateli do domácnosti nebo sídla spotřebitele,
- ubytování, dopravě, stravování nebo využití volného času, pokud dodavatel poskytuje tato plnění v určeném termínu nebo době.“

Spotřebiteli je v rámci uzavírání smluv při použití prostředků komunikace na dálku stanovena ochrana zejména:

- v možnosti odmítnutí použití těchto prostředků, případně musí s určitými prostředky výslovně souhlasit (§53 odst.2 Obč.Z.),
- dodavatel má stanovenou povinnost poskytnout spotřebiteli vymezené informace (§53 odst.3,4,6 Obč.Z.),
- spotřebiteli je dáno právo na odstoupení od smlouvy (§53 odst.7 Obč.Z.).

Speciální úprava smluv uzavřených na dálku se týká smluv uzavřených pomocí elektronických prostředků a smluv o finančních službách.

⁵³ Havel, B. Poznámky k ustanovení §53 odst.8 občanského zákoníku. Právník, 2004, č. 1, s. 78.

6.1.3. Smlouvy uzavřené mimo provozovnu

Problematiku smluv uzavíraných mimo provozovnu je upravuje ustanovení §57 Obč.Z. Toto ustanovení implementuje směrnici Rady 85/577/EHS ze dne 20. prosince o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených mimo obchodní prostory. Cílem této směrnice je ochrana spotřebitelů před možnými nekalými obchodními praktikami, kdy se prodávající může snažit zaskočit či překvapit spotřebitele svou nabídkou. Spotřebitel tak nemá dostatek časového prostoru k racionálnímu uvažování při utváření své vůle. Spotřebitel nemá ani v danou chvíli možnost porovnat kvalitu nabídky a ceny s jinými nabídkami. Tyto smlouvy využívají prvek překvapení, typicky se jedná například o tzv. podomní obchody nebo různé předváděcí akce.

Základní ochrana spotřebitele je založena na jeho právu od takové smlouvy odstoupit. Spotřebiteli musejí být také poskytnuty informace o možnosti odstoupit od smlouvy. Dodavatel je totiž povinen spotřebitele písemně upozornit na právo odstoupit od smlouvy. A to nejpozději při uzavření smlouvy. Pokud tak dodavatel neučiní, je spotřebitel chráněn možností odstoupit od smlouvy.

Spotřebitel má tedy právo odstoupit od smlouvy:

- ve lhůtě 14 dnů od uzavření smlouvy,
- ve lhůtě do 1 měsíce od uzavření smlouvy, pokud nedošlo ke splnění dodávky zboží nebo služeb dodavatelem,
- ve lhůtě 1 roku od uzavření smlouvy, jestliže dodavatel písemně neupozornil spotřebitele na jeho právo od smlouvy odstoupit.

Spotřebiteli je tak dán časový prostor, aby si v klidu mohl uvědomit a rozmyslet důsledky svého konání. Možné problémy, které mohou nastat v důsledku uplatnění práva od smlouvy odstoupit, se mohou týkat schopnosti spotřebitele vyhledat zpětně dodavatele zboží či služeb, které přijal.

V případě, že spotřebitel odstoupí od smlouvy podle §57 Obč.Z., dojde ke zrušení od počátku (et tunc), tedy pokud není účastníky dohodnuto jinak podle §48 odst.2 Obč.Z.⁵⁴ V důsledku zrušení smlouvy dojde k povinnosti stran vrátit

⁵⁴ „Odstoupením od smlouvy se smlouva odpočatou ruší, není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky dohodnuto jinak.“

si navzájem vše, co si podle smlouvy plnily podle ustanovení §457 Obč.Z.⁵⁵ Prohlášení o odstoupení od smlouvy je stejně jako v případě oznámení o uplatnění neplatnosti ustanovení jednostranným adresovaným právním úkonem, který se stane perfektním a účinným v okamžiku doručení druhému účastníkovi smlouvy.

Sankce, která se uplatňuje vůči dodavateli za nesplnění informační povinnosti práva odstoupit od smlouvy, kterou má ke spotřebiteli, se zdá být nepřiměřená.

Právo odstoupit od smlouvy se však netýká těchto skutečností:

- smluv, u nichž si spotřebitel výslovně sjednal návštěvu dodavatele za účelem objednávky,
- smluv, jejichž předmětem je výstavba, prodej, nájem nebo jiné právo k nemovitosti, s výjimkou smluv o jejích opravách a o dodávce zařízení do ní začleněných,
- smluv na dodávku potravin nebo jiného zboží běžné spotřeby dodávaného stálými doručovateli do domácnosti spotřebitele nebo do jiného jím určeného místa,
- na dodávku zboží nebo služeb, které byly uzavřeny podle katalogu dodavatele, s nímž se spotřebitel měl možnost seznámit v nepřítomnosti dodavatele, za předpokladu, že mezi stranami má pokračovat spojení při plnění uzavřené nebo jiné smlouvy, a za předpokladu, že spotřebitel má právo odstoupit od smlouvy nejméně do 7 dnů od převzetí zboží a je s tímto právem seznámen v katalogu nebo ve smlouvě.
- smlouvy pojistné a o cenných papírech

6.1.4. Zvláštní ustanovení o ochraně spotřebitele při uzavírání smlouvy o užívání budovy nebo její části na časový úsek – tzv. time sharing

Účelem této právní ochrany spotřebitele je ochrana směřující k potlačení nekalých obchodních praktik v této oblasti, které byly v minulosti často prováděny.

⁵⁵ „Je-li smlouva neplatná nebo byla-li zrušena, je každý z účastníků povinen vrátit druhému vše, co podle ní dostal.“

Smlouva o užívání budovy nebo její části na časový úsek je charakterizována ustanovením §58 Obč.Z. jako spotřebitelská smlouva, ve které se sjednává mezi spotřebitelem a poskytovatelem právo užívat budovu nebo její část na jeden či více stanovených či stanovitelných časových úseků během roku a která je uzavřena na dobu delší než 3 roky. Ve stejném ustanovení jsou též obsaženy náležitosti smlouvy. Jsou jimi:

- písemná forma,
- vyhotovení smlouvy v českém jazyce,
- náležitosti příslušného smluvního typu (může se jednat o smlouvu nájemní).

Dále smlouva musí obsahovat:

- jméno, příjmení, datum narození a bydliště spotřebitele,
- obchodní firmu, sídlo, předmět podnikání a identifikační číslo poskytovatele, který je právnickou osobou, a jméno a příjmení osoby oprávněné jednat jeho jménem,
- jméno a příjmení, popřípadě obchodní firmu, bydliště, předmět podnikání a identifikační číslo poskytovatele, který je fyzickou osobou,
- jméno a příjmení, bydliště nebo sídlo vlastníka budovy či její části,
- právní vztah poskytovatele k budově či její části,
- vymezení práva užívat budovu či její část na jeden či více stanovených nebo stanovitelných časových úseků během roku, které je předmětem smlouvy, a stanovení podmínek, za kterých lze toto právo uplatnit na území státu, v němž se budova nalézá, a prohlášení, že byly tyto podmínky respektovány,
- polohové určení, přesný popis a vybavenost budovy či její části, u budovy též evidenční číslo nebo popisné číslo,
- informaci o stupni rozestavěnosti budovy či její části, včetně rozestavěnosti inženýrských sítí a termínu dokončení, uvedení čísla stavebního povolení úplného názvu a adresy stavebního úřadu, informace o podmínkách vypořádání provedených plateb, pokud budova či její část nebude dokončena řádně a včas,
- vymezení základních služeb, které se s právem užívání poskytují (například osvětlení, voda, vytápění), a rozsah dalších služeb, včetně služeb spojených s právem užívat společné prostory a zařízení,

- vymezení zásad, kterými se bude řídit správa, údržba a opravy budovy či její části,
- stanovení data, od kterého lze čerpat právo vyplývající ze smlouvy, dobu jeho trvání, přesné stanovení časových úseků nebo způsob jejich určení,
- cenu, kterou spotřebitel uhradí za právo užívat budovu či její část, odhad a způsob výpočtu variabilní částky splatné za kalendářní rok, jejíž součástí jsou zálohy na úhradu za užívání společných prostor a zařízení, na poskytování služeb, na opravy a údržbu budovy, místní poplatky a příspěvky na tvorbu rezerv pro krytí neočekávaných rizik, jakož i další platby spojené s užíváním,
- způsob platby,
- podmínky pro zapojení do systému výměny užívacího práva organizovaného poskytovatelem nebo třetí stranou určenou poskytovatelem a o veškerých nákladech a tím spojených,
- poučení o právu na odstoupení od smlouvy, včetně stanovení náležitostí a formy oznámení o odstoupení, způsobu a místa doručení a označení osoby, které se toto oznámení doručuje, druh a výše plateb, jejichž úhradu může v takovém případě poskytovatel požadovat,
- podmínky převodu nebo přechodu práva vyplývajícího ze smlouvy na třetí osobu,
- datum uzavření smlouvy.

Obsahové náležitosti smlouvy mají za úkol spotřebiteli umožnit, aby ji mohl kvalitativním způsobem posoudit a zhodnotit a případně i porovnat s jinými možnými nabídkami. Realizuje se tak ochrana spotřebitele konkrétně vymezenou informační povinností poskytovatele.

Je-li opomenuta některá z těchto náležitostí, smlouva není neplatná. Zákon však umožňuje spotřebiteli od takové smlouvy odstoupit ve lhůtách uvedených v §63 Obč.Z.

Zákonná úprava obsahuje také definice pojmu poskytovatel, kterým se rozumí osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy jedná v rámci své podnikatelské činnosti a která přenechává právo uvedené ve smlouvě.

Další ochrana spotřebitele, kromě informační povinnosti poskytovatele je právo spotřebitele od smlouvy odstoupit. Podle ustanovení §63 odst.1 písm.a)

Obč.Z., má spotřebitel právo odstoupit od smlouvy do 15 kalendářních dnů bez uvedení důvodu.

Pokud, spotřebitel tohoto práva využije, má poskytovatel pak poskytovatel v souladu s ustanovením §63 odst.2 Obč.Z. pouze právo na náhradu prokazatelně vynaložených výdajů spojených s uzavřením a následným odstoupením od smlouvy. Tyto náklady musí být ve smlouvě specifikovány na základě ustanovení §58 odst.1 písm. p) Obč.Z.

Ostatní ustanovení týkající se práva spotřebitele odstoupit od smlouvy mají sankční povahu k poskytovateli, který neplní řádně a včas své závazky nebo zanedbal některou z povinností uvedených v zákoně. Znamená to, že se vyžaduje pro tyto případy, kdy spotřebitel hodlá od smlouvy odstoupit, zákonný důvod. Spotřebitel může tedy využít práva od smlouvy odstoupit ještě v těchto lhůtách, které obsahuje §63 Obč.Z.:

- ve lhůtě 3 měsíců od uzavření smlouvy, jestliže smlouva neobsahuje náležitosti podle §58 odst.1 Obč.Z. ; jestliže však jsou chybějící náležitosti v průběhu této lhůty řádně předány, má spotřebitel právo odstoupit od smlouvy s uvedením důvodu ve lhůtě 15 kalendářních dnů od poskytnutí těchto náležitostí,
- Ve lhůtě 15 kalendářních dnů ode dne uplynutí tříměsíční lhůty s uvedením důvodu, jestliže poskytovatel neposkytne spotřebiteli náležitosti podle §58 odst.1 Obč.Z. ani do 3 měsíců od podpisu smlouvy a spotřebitel neuplatní právo na odstoupení od smlouvy podle §63 odst.1 písm.b) Obč.Z.,
- Ve lhůtě 3 měsíců od sjednaného termínu dokončení rozestavěné budovy či její části, jestliže nebyla v tomto termínu dokončena řádně a včas.

Kogentní ustanovení se týká rovněž požadovaných plateb. Podle §61 Obč.Z. nesmí poskytovatel požadovat:

- žádné jiné platby než ty, které jsou dohodnuty ve smlouvě,
- jakékoli platby před uzavřením smlouvy ani po dobu, po kterou může spotřebitel uplatnit právo na odstoupení od smlouvy podle §63 odst.1 písm.a) až c) Obč.Z.

Toto ustanovení chrání spotřebitele před situací, kdy by musel poskytnutou platbu mnohdy složitým a časově náročným způsobem vymáhat nazpět od poskytovatele.

V souvislosti s uzavřením smlouvy může být cena vyplývající ze smlouvy hrazena úvěrem. Tuto situaci řeší §62 Obč.Z. a vztahuje se na situace, kdy cena je plně či částečně hrazena úvěrem, který poskytuje poskytovatel nebo, úvěrem poskytnutým třetí osobou na základě smlouvy o poskytování úvěru mezi třetí osobou a poskytovatelem, a spotřebitel využije svého práva odstoupit od smlouvy, musí poskytovatel zrušit smlouvu o úvěru uzavřenou se spotřebitelem nebo zajistit její zrušení. Zrušení této smlouvy nesmí být spojováno s uplatněním jakýchkoli sankcí ze strany poskytovatele nebo třetí osoby.

Další ochranu poskytuje spotřebiteli §64 Obč.Z. tím, že spotřebitel nesmí být zbaven ochrany dle předchozích ustanovení bez ohledu na právo, kterým se smluvní vztah řídí, pokud se budova či její část nachází na území České republiky nebo má-li spotřebitel trvalý pobyt v české republice. Stejná ochrana náleží spotřebiteli v případech, kdy se budova nebo její část nachází na území členského státu Evropské unie.

Ochrana spotřebitele se týká i jazyka smlouvy. Je upravena v ustanovení §65 Obč.Z., tak že „má-li spotřebitel trvalý pobyt mimo území České republiky v některém z členských států Evropské unie nebo je jeho státním příslušníkem, musí být smlouva vyhotovena rovněž v jazyce či jednom z jazyků tohoto členského státu. Výběr jazyka v tomto případě náleží spotřebiteli. Poskytovatel je povinen v takovém případě předat spotřebiteli úřední překlad smlouvy v jazyce či v jednom z jazyků členského státu Evropské unie, v němž se budova či její část nachází.

6.2. Zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě

Vedle obecné úpravy kupní smlouvy Obč.Z. obsahuje zvláštní ustanovení, která upravují prodej zboží v obchodě. Pro spotřebitele může být tato úprava velmi praktická, z tohoto důvodu bude o ní pojednáno.

Prodej zboží v obchodě je upraven v §612 až 627 Obč.Z. Tato ustanovení jsou speciálními ustanoveními k obecné kupní smlouvě, jejíž úprava je zásadně dispozitivní. Naproti tomu ustanovení týkající se prodeji zboží v obchodě jsou převážně kogentní. Je to dáno povahou vztahu, které upravují,

tedy podnikatele⁵⁶ (prodávajícího-profesionála) a kupujícího (spotřebitele), při koupi a prodeji zboží. Vzhledem k nevyváženému postavení subjektů tohoto právního vztahu reaguje právní úprava na tyto skutečnosti tím, že se pokouší zajistit faktickou rovnost subjektů a kogentními ustanoveními tak chránit spotřebitele.

Tato ustanovení jsou tedy cíleně zaměřena na ochranu kupujícího a upravují některé druhy prodejů (zejména prodej na objednávku) a jejich následků, shody s kupní smlouvou, pravidel jakosti a množství a odpovědnosti za vady prodané věci.

Základním předpokladem vzniku smlouvy o prodeji v obchodě je dohoda prodávajícího a kupujícího o předmětu prodeje a jeho ceně. Jedná se o podstatné náležitosti smlouvy. Chybí-li dohoda smluvních stran o některé z těchto podstatných náležitostí, smlouva nevznikne.

6.2.1. Prodej na objednávku

Podle povahy prodáváných věcí lze rozlišovat jednak běžný prodej věcí⁵⁷ a prodej věcí na objednávku.

Prodej věcí na objednávku je speciálně upraven v §613 Obč.Z. Při tomto druhu prodeje je nutné respektovat ustanovení §53 a §54 Obč.Z., aby nedošlo k jejich porušení. Ustanovení §613 Obč.Z. určuje prodávajícímu základní povinnost: „*obstarat objednané zboží v dohodnuté lhůtě a není-li lhůta dohodnuta, ve lhůtě přiměřené okolnostem.*“ Sankcí za nesplnění této povinnosti prodávajícího, je možnost kupujícího (spotřebitele) odstoupit. Ochrana spotřebitele je tak zabezpečena právě možností odstoupením od objednávky, ovšem s tím že není dotčeno jeho právo na náhradu škody podle §420 Obč.Z.

Předmětem koupě na objednávku jsou věci, které nemá prodávající k dispozici v době, kdy je smlouva uzavírána, ale může je kupujícímu dodat. Kupní smlouva vznikne dle obecných ustanovení o kupní smlouvě⁵⁸ v

⁵⁶ Srov. §2 odst.2 – Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷ Prodávající má věc k dispozici a spotřebiteli je umožněno, aby se s danou věcí mohl v klidu obeznámit a je spotřebiteli odevzdána většinou ihned po uzavření smlouvy.

⁵⁸ Ustanovení § 588 an. - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

okamžiku, kdy se prodávající a kupující dohodnou na podstatných náležitostech smlouvy, tedy předmětu plnění a ceny.

Povinností prodávajícího je tedy opatřit věc a kupujícímu ji předat v dohodnuté či přiměřené době. Tomu odpovídá právo, ale i povinnost kupujícího danou věc převzít při dodání. Pokud se neuplatní výše uvedené, je kupující povinen převzít věc při prodeji, pokud se s prodávajícím nedohodne jinak.

V případě, že kupující nepřevzme věc v dané době, má prodávající právo požadovat poplatek za uskladnění. Výše poplatku určuje zvláštní předpis⁵⁹ nebo dohoda mezi účastníky.

Zvláštním způsobem je upraven okamžik nabytí vlastnického práva ke koupené věci. Tato skutečnost je důležitá při vzniku přechodu nebezpečí vzniku škody na věci. Z obvyklého pravidla týkajícího se přechodu vlastnického práva na kupujícího v okamžiku převzetí věci jsou stanoveny dvě výjimky:

- „při zásilkovém prodeji přechází vlastnictví na kupujícího převzetím věci kupujícím na místě dodání jím určeném,
- při samoobslužném prodeji dochází k převodu vlastnictví ke koupené věci okamžikem zaplacení ceny za vybrané zboží.“⁶⁰ V případě že kupující svým zaviněním zboží poškodí či zničí, odpovídá za škodu podle obecných ustanovení o odpovědnosti za škodu.

Ustanovení §615 Obč.Z. upozorňuje na situaci, kdy plnění, která se s prodejem věci obvykle neposkytují, je třeba zvláště dohodnout. Může se jednat o případ kdy kupující může požadovat speciální úpravu balení nebo odnos zboží přímo do bytu.

6.2.2. Shoda s kupní smlouvou

Shoda s kupní smlouvou stanoví požadavky kladené na zboží v převzetí tohoto zboží kupujícím. Ustanovení §616 odst.1 Obč.Z. stanoví, že „prodávající odpovídá kupujícímu za to, že prodávaná věc je při převzetí kupujícím ve shodě s kupní smlouvou, zejména, že je bez vad“. Ustanovení §616 odst.2 Obč.Z.,

⁵⁹ Právní předpis, na jehož základě by mělo dojít k určení výše poplatku, nebyl dosud vydán.

⁶⁰ Ustanovení §614 odst.3 – Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

poněkud složitě upřesňuje, že shodou s kupní smlouvou se rozumí, že: „prodávaná věc má jakost a užitné vlastnosti smlouvou požadované, prodávajícím, výrobcem nebo jeho zástupcem popisované, nebo na základě jimi prováděné reklamy očekávané, popřípadě jakost a užitné vlastnosti pro věc takového druhu obvyklé, že odpovídá požadavkům právních předpisů, je v tomu odpovídajícím množství, míře, nebo hmotnosti a odpovídá účelu, který prodávající pro použití věci uvádí nebo pro který se věc obvykle používá. U potravin musí být vyznačeno datum minimální trvanlivosti. Připouští-li to povaha věci, má kupující právo, aby byla věc před ním překontrolována nebo aby její činnost mu byla předvedena“.

Shoda s kupní smlouvou tedy znamená povinnost prodávajícího dodat zboží bez vad, zejména s vlastnostmi určeními, dohodnutými nebo obvyklými. Pro případ, že věc při převzetí není ve shodě s kupní smlouvou, je tato situace označována jako „rozpor s kupní smlouvou“⁶¹. Jestliže tedy dojde k rozporu s kupní smlouvou, znamená to, že prodávající porušil svoji povinnost a vzniká mu tak odpovědnost za vady. Ochrana spotřebitele je navíc zvýšena domněnkou upravenou v ustanovení §616 odst.3 Obč.Z., a to tak, že když se „rozpor s kupní smlouvou, který se projeví během šesti měsíců ode dne převzetí věci, se považuje za rozpor existující již při jejím převzetí, pokud to neodporuje povaze věci nebo pokud se neprokáže opak“⁶². Prodávající ovšem „nenese odpovědnost za vady, které si kupující způsobil sám nebo věděl o rozporu s kupní smlouvou“⁶³. Vady boží mohou být faktické i právní. Faktické vady se mohou vztahovat na vlastnosti, funkci a vzhled zboží. Tyto vady mohou pocházet již z výroby, ale také mohou vzniknout přímo v prodejně, ale také až během přepravy. Není důležité, kde tyto vady vzniknou ani to, že o nich prodávající nevěděl.

Dojde-li k rozporu s kupní smlouvou, má kupující určitá práva, která jsou obsažena v §616 odst.2 Obč.Z.. Pro kupujícího je důležité si uvědomit, že volba prostředků, které vedou ke shodě s kupní smlouvou, je čistě na jeho volbě.

⁶¹ Ustanovení §616 odst.2 - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶² Viz. §616 odst.3 – Tamtéž.

⁶³ Ustanovení §616 odst.2 (poslední věta) - Tamtéž.

V praxi se velmi často stává, že tato volba je prováděna prodávajícím. Kupující má tedy právo, aby:

- „prodávající bezplatně a bez zbytečného odkladu věc uvedl do stavu odpovídajícího kupní smlouvě“.

Kupující si sám může zvolit řešení situace buď výměnou věci, nebo její opravou. Není-li ovšem tento postup možný, může kupující požadovat přiměřenou slevu z ceny věci nebo může od smlouvy odstoupit.

Pro spotřebitele je důležité si uvědomit, že je chráněn ve sféře soukromoprávní, ale také veřejnoprávní, totiž obdobné povinnosti jako jsou stanoveny v ustanovení §616 Obč.Z. jsou rovněž stanoveny v základním zákoně veřejnoprávní úpravy chránícím zájmy spotřebitele, totiž v zákoně na ochranu spotřebitele⁶⁴. V tomto veřejnoprávním předpisu jsou totiž stanoveny obdobné povinnosti, jako stanoví prodávajícímu Občanský zákoník. Spotřebitel má tak možnost postupovat při ochraně svých práv jak veřejnoprávní (Spotřebitel může zejména podat podnět České obchodní inspekci), tak i soukromoprávní cestou.⁶⁵

Další povinností prodávajícího je jeho povinnost informovat kupujícího o způsobu užívání výrobku. Zejména pokud se řídí užívání návodem nebo technickou normou. Návod je pro spotřebitele prostředek, jak se seznámit s parametry, funkcemi a bezpečným používáním výrobku a výrobci slouží jako prostředek, jímž je může snížit možná rizika z odpovědnosti za výrobek. Technická norma je v rámci komunitárního práva definována směrnicí Evropského parlamentu a Rady 94/10/EC, článkem 1 odst.4, jako „technická specifikace schválená uznaným normalizačním orgánem“⁶⁶. Nesplní-li prodávající svoji informační povinnost, je povinen nahradit kupujícímu škodu z toho vzniklou. Jedná se o objektivní odpovědnost prodávajícího.

Zvláštní úprava se týká vad, jež nebrání, aby věc mohla být užívána k určitému účelu. Úprava je obsažena v §618 Obč.Z. Tyto věci musí být prodávány jen za nižší ceny, než je obvyklá cena bezvadné věci. Prodávající

⁶⁴ Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁵ Srov. Hulva, T. Ochrana spotřebitele při prodeji zboží v obchodě. Bulletin advokacie, 2005, č. 1, s. 37.

⁶⁶ Srov. Lábíková, L. Obecná bezpečnost výrobků, Technické požadavky na výrobky, Odpovědnost za výrobek. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2001, s. 81-117.

má povinnost upozornit kupujícího, že věc má vadu a o jakou vadu jde, není-li to zřejmé z povahy prodeje.

6.2.3. Odpovědnost za vady prodané věci

Odpovědnost za prodané věci je obsažena v ustanoveních §619 až § 627 Obč.Z. Odpovědnost za vady se rozlišuje na:

- odpovědnost za rozpor se smlouvou dle §616 odst.3 Obč.Z. Tuto odpovědnost nelze uplatnit na věci použité nebo na věci prodávané za nižší cenu.
- záruční odpovědnost, která spočívá v odpovědnosti za vady, které se vyskytnou po převzetí věci (zboží) kupujícím. Záruční odpovědnost se dělí na:

- a) zákonnou záruku, jejíž podmínky stanoví přímo zákon a
- b) smluvní záruku, ta vzniká na základě smlouvy nebo akceptací jednostranného prohlášení učiněného v záručním listě, rozsah smluvní záruky nemůže být užší než záruky zákonné⁶⁷.

Zákonná záruka se podle §619 Obč.Z. uplatní u věcí, nejde-li o věci, které se rychle kazí nebo o věci použité.

V ustanovení §620 odst.1 Obč.Z. je určena záruční doba pro jednotlivé zboží. Obecná záruční doba je stanovena:

- u spotřebního zboží na 24 měsíců (nové zboží)⁶⁸,
- u potravinářského zboží na osm dní,
- u prodeje krmiv na tři týdny
- u prodeje zvířat na šest týdnů.

Je-li na prodávaném zboží, jeho obalu nebo návodu vyznačena lhůta k jeho použití⁶⁹, skončí záruční doba až uplynutím této lhůty.

Smluvní záruka musí zákonnou záruku pouze rozšiřovat. Zúžení zákonné záruky by bylo podle §627 odst.3 Obč.Z. absolutně neplatné.

⁶⁷ Prodávající tuto možnost využívá, zejména jako určitý marketingový tah, za účelem zviditelnění svého zboží a přilákání spotřebitele.

⁶⁸ U zboží použitého je možné dohodnout záruku kratší, ne však kratší než 12 měsíců, §626 odst.3 – Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹ Tzv. expirační lhůta.

Záruční doby začínají zásadně běžet od převzetí věci kupujícím. Spotřebitel je tak chráněn v situaci, kdy uzavření smlouvy a převzetí věci se neuskuteční v jeden okamžik. Má-li ovšem koupenou věc uvést do provozu jiný podnikatel než prodávající, začne záruční doba běžet až ode dne uvedení věci do provozu, ale za podmínky, že kupující obědval uvedení do provozu nejpozději do tří týdnů od převzetí věci a řádně a včas poskytl k provedení služby potřebnou součinnost.

Kupující je dále chráněn širokou možností výběru, které se týkají jeho nároků z odpovědnosti prodávajícího za vady. Občanský zákoník rozlišuje jednotlivé nároky kupujícího podle povahy vady, která může být:

- odstranitelná,
- neodstranitelná, jež brání řádnému užívání věci,
- neodstranitelná, jež nebrání řádnému užívání věci.

Jde-li o vadu odstranitelnou, může kupující žádat:

- bezplatné, včasné a řádné odstranění vady,
- výměnu věci, nebo její součásti, není-li to ovšem vzhledem k povaze věci neúměrné,
- není-li výše zmíněný postup možný, může kupující žádat přiměřenou slevu z ceny věci nebo může od smlouvy odstoupit.

Jde-li o vady neodstranitelné, jež brání řádnému užívání věci jako věci bez vady, má kupující právo na výměnu věci nebo má právo na od smlouvy odstoupit. Tatáž práva má kupující v případě, že se sice jedná o vady odstranitelné, avšak kupující nemůže pro opětovné vyskytnutí se vady po opravě nebo pro větší počet vad věc řádně užívat. Za neodstranitelnou vadu se považuje i odstranitelná vada, ale její reklamace včetně odstranění nebyla vyřízena bez zbytečného odkladu, nejpozději do 30 dnů ode dne uplatnění reklamace, pokud se prodávající s kupujícím nedohodli na delší lhůtě⁷⁰.

Jde-li o vadu neodstranitelnou, která však nebrání tomu, aby věc mohla být řádně užívána, má kupující na výběr mezi:

- výměnou věci,
- přiměřenou slevou z ceny,
- právem od smlouvy odstoupit.

⁷⁰ Srov. §19 odst.3 - Zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

Ustanovení §625 Obč.Z. upravuje místo, kde má být uplatněna odpovědnost za vady. Práva z odpovědnosti musí kupující uplatňovat u prodávajícího, s nímž byla smlouva uzavřena. Je-li však v záručním listě uveden jiný podnikatel určený k opravě, uplatní kupující právo na opravu u podnikatele určeného k provedení záruční opravy. Ten je povinen opravu provést ve lhůtě dohodnuté při prodeji věci mezi prodávajícím a kupujícím.

V praxi může dojít ke vzniku sporu, kdy bude použita odpovědnost podle obecné kupní smlouvy, a kdy odpovědnost podle ustanovení o prodeji zboží v obchodě. Nejvyšší soud ČR tento spor řešil tak, že v první řadě je nutné posoudit, jaký má kupní smlouva charakter a jaké je postavení smluvních stran, poté je pak možné určit, jaké má kupující nároky z titulu odpovědnosti za vady. Konkrétní řešení situace zní takto:

„Kupní smlouva, kterou podnikatel s předmětem podnikání „realitní kancelář“ v rámci své podnikatelské činnosti prodává fyzické osobě – nepodnikateli bytovou jednotku, je smlouvou o prodeji zboží v obchodě ve smyslu §612 občanského zákoníku. Na obsah právního vztahu z takové kupní smlouvy je třeba použít úpravu §613 až §622 Obč.Z. (ať již ve znění před 1. 1. 2003 či po něm) vylučuje obecnou úpravu kupní smlouvy, neboť nároky kupujícího definuje odlišně nejen oproti ustanovení §507, ale i §597 Obč.Z.“⁷¹

6.3. Právní odpovědnost při ochraně spotřebitele

Odpovědnost, tak jak je upravena v současném občanském zákoníku je téma velmi široké, proto bude pojednáno pouze o těch odpovědnostních vztazích, které mohou mít reálný vliv na spotřebitele a jeho ochranu.

Odpovědnost je tedy další institut, který může spotřebiteli poskytovat určitou ochranu. Odpovědnost bývá definována jako: „právní povinnost, která vzniká subjektu, pokud porušil primární právní povinnost vyplývající ze zákona, smlouvy či soudního rozhodnutí“⁷². Podle této definice je odpovědnost chápána jako sekundární právní povinnost, která vznikne subjektu, který porušil primární právní povinnost.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2006, sp. zn. 33 Odo 1314/2005.

⁷² Srov. Fiala, J. a kol., Občanské právo. 1. vydání. Praha : Aspi, a.s., 2006, s. 248.

V rámci občanského práva lze rozlišovat odpovědnost za:

- škodu
- vady
- prodlení

6.3.1. Odpovědnost za vady

Odpovědnost za vady, jak právní tak i faktické, byla zmíněna v pojednání o spotřebitelských smlouvách. Dále je tato odpovědnost upravena například §499 a násl., §616 a násl. a §619 a násl. Obč.Z., o kterých bylo podrobně pojednáno v kapitole věnované koupi v obchodě. Ustanovení §645 Obč.Z. se týká odpovědnosti zhotovitele věci na zakázku.

6.3.2. Odpovědnost za prodlení

Tato odpovědnost je upravena v obecné části závazkového práva. Občanský zákoník se zde věnuje problematice, ke které dochází v případě prodlení dlužníka nebo věřitele. Porušením povinnosti plnit v čas, vznikají nové odpovědnostní vztahy. Zejména se jedná o právo věřitele požadovat po dlužníkovy úroky z prodlení nebo přechod nebezpečí nahodilé zkázy věci na věřitele v případě jeho prodlení.

6.3.3. Odpovědnost za škodu

Soukromoprávní ochrana spotřebitele v podobě odpovědnosti za škodu je upravena obecně zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Speciální úprava je obsažena v zákoně č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění pozdějších předpisů. Důležité je také zmínit procesní úpravu, která je obsažena v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Vztah zákona o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku a občanského zákona je vztahem zákona speciálního k zákonu obecnému. Občanský zákoník bude tedy použit subsidiárně, to znamená na věci, které nejsou upraveny v zákoně o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou

výrobku. Spotřebiteli je ale také podle ustanovení §10 odst.2 ZOŠV dána volba uplatnit právo na náhradu škody, buď podle obecné úpravy odpovědnosti, nebo vůči výrobcí podle ZOŠV.

Občanský soudní řád upravuje procesní práva a povinnosti spotřebitele a odpovědné osoby. V případě, že nedojde k dohodě mezi odpovědným subjektem a poškozeným k mimosoudnímu vypořádání práva z odpovědnosti za škodu, je toto právo uplatnitelné zásadně u soudu v občanském soudním řízení. Spotřebitel se tak dostane do nepříjemné situace, kdy bude o jeho právech rozhodovat soud. Toto řízení může být pro spotřebitele nejen zdlouhavé, ale také finančně náročné.

6.3.3.1. Prevence škod

Za podstatné je také zmínit povinnost předcházet hrozícím škodám. Úvodní ustanovení §415 Obč.Z. upravuje prevenci škod v občanském právu: „každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí“. Z porušení prevenční povinnosti může přímo vzniknout odpovědnost za škodu. Jsou zde chráněny základní hodnoty naší společnosti.

Dále je v §417 Obč.Z. upravena povinnost tomu, komu hrozí škoda, aktivně zakročit k jejímu odvrácení, a to takovým způsobem, aby byl přiměřeným okolnostem ohrožení. V případě, že ohrožený subjekt svou prevenční povinnost nesplní, „ponese podle okolností případu část škody“⁷³.

K povinnosti k odvrácení škody

„Ustanovení §415 a §417 Obč.Z. zakládají tzv. prevenční povinnost každému počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku a na jiných hodnotách. Je tedy obecnou povinností každého počínat si v konkrétní situaci natolik pozorně a obezřetně, aby nezpůsobil škodu nejen jinému, nýbrž ani své vlastní osobě (zákon v tomto směru poškozeného blíže nevymezuje), případně aby nezpůsobil vznik škody či zvýšení jejího rozsahu, došlo-li k porušení právní povinnosti škůdce. Nedodržení této povinnosti je rovněž

⁷³ Srov. §441- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

porušením právní povinnosti ve smyslu ustanovení §420 odst.1 Obč.Z.

Přiměřenost je posuzována vzhledem ke způsobu ohrožení, jeho intenzitě, ale i subjektivní možností poškozeného. Pokud tedy bylo v možnostech a schopnostech žalobce, jak vyplývá rovněž ze skutkových zjištění soudů obou stupňů, škodu odvrátit a neučinil tak, je závěr odvolacího soudu o porušení prevenční povinnosti ze strany žalobce v souladu s hmotným právem a ustálenou judikaturou vyšších soudů.⁷⁴

6.3.3.2. Obecná odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku

Úprava obecné odpovědnosti za škodu je obsažena v §420 Obč.Z.⁷⁵ Speciální úprava je obsažena v následujících ustanoveních, pro vztah těchto úprav platí, že obecná úprava odpovědnosti za škodu (lex generalis) se použije v situaci, že se nejedná o konkrétní, zvlášť upravený případ odpovědnosti za škodu, tzv. zvláštní případy občanskoprávní odpovědnosti⁷⁶.

Pro spotřebitele to znamená, že nejde-li daný vztah zařadit pod některý ze speciálně upravených odpovědnostních vztahů, bude jej nutné posoudit podle obecného ustanovení §420 Obč.Z.

Předpoklady pro vznik obecné odpovědnosti jsou:

- porušení právní povinnosti (protiprávní úkon) – „Protiprávní úkon patří obdobně jako právní úkon do kategorie subjektivních právních skutečností, jejichž podstatou je úkon, tj. volní lidské chování. Zatímco však právní úkon je volním chováním, jež právo dovoluje, aprobuje a spojuje s ním určité právní následky chtěné jednajícím, jde u protiprávního úkonu o protiprávní chování, jež právo nedovoluje, reprobuje, a proto na něj váže právní následky, jež nastupují nezávisle na vůli subjektu protiprávního úkonu, tedy nezávisle na tom, zda je jednající zamýšlel vyvolat.“⁷⁷
- škoda – „Podle občanského zákoníku se škodou míní újma, která nastala (projevuje se) v majetkové sféře poškozeného (spočívá ve zmenšení jeho

⁷⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 11. 2006 sp. zn. 25 Cdo 2308/2005.

⁷⁵ „Každý odpovídá za škodu, kterou sám způsobil“

⁷⁶ Srov. Fiala, J. a kol., Občanské právo. 1. vydání. Praha : Aspi, a.s., 2006, s. 261.

⁷⁷ Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné. 3. opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2002, s. 349.

majetkového stavu) a je objektivně vyjádřitelná všeobecným ekvivalentem, tj. penězi, a je tedy napravitelná poskytnutím majetkového plnění, především penězi. Skutečnou škodou je nutno rozumět takovou újmu, která znamená zmenšení majetkového stavu poškozeného oproti stavu před škodnou událostí. Ušlý zisk je v podstatě ušlým majetkovým prospěchem a spočívá v nenastalém zvětšení (rozmnožení) majetku poškozeného, které bylo možno - kdyby nebylo škodné události - důvodně očekávat s ohledem na pravidelný běh věcí (srov. R 55/1971).⁷⁸

- příčinná souvislost mezi protiprávním úkonem a škodou - „Při posuzování otázky, zda je dána příčinná souvislost mezi skutečností, s níž zákon spojuje vznik odpovědnosti, a mezi škodou, se postupuje tak, že se nejdříve zjišťuje následek, tj. existence škody. Poté se zjišťuje, zda je dána příčina (tedy skutečnost, za niž se odpovídá), a dále, zda mezi touto příčinou a následkem je skutečně v konkrétním případě objektivní příčinná souvislost.“⁷⁹
- zavinění – „Právní naukou je definováno jako vnitřní psychický stav škůdce k jeho vlastnímu protiprávnímu jednání a výsledku tohoto jednání.“⁸⁰

6.3.3.3. Odpovědnost za škodu na věcech vnesených a odložených

Jedná se o speciální odpovědnost, která je upravena v §433 až §437 Obč.Z. Pro spotřebitele je tato odpovědnost velmi aktuální a chrání ho v případě, kdy je nucen odložit své věci a nemá nad nimi možnost vlastní aktivní kontroly a dispozice.

Základní prvky odpovědnostního vztahu tvoří:

- existence škodné události,
- škoda na věcech vnesených a odložených,
- příčinná souvislost mezi výše zmíněnými prvky.

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 8. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1158/2004.

⁷⁹ Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné. 3. opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2002, s. 354.

⁸⁰ Blíže - Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné. 3. opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 2002, s. 355 – 356.

Co se týká vzniku škodné události, ta musí vzniknout v souvislosti s činností, která spočívá:

- v poskytování ubytovacích služeb,
- v provozování garáží nebo činností obdobného druhu,
- v činnostech, s nimiž je zpravidla spojeno odkládání věcí.

Předmět majetkové újmy je také specifikován (vnesené věci), jedná se zejména o následující věci:

- věci, které ubytovaná fyzická osoba do ubytovacího objektu vnesla, nebo byly pro ni vneseny
- věci uložené v prostorách, které jsou vyhrazeny k ubytování nebo provozovatelem určeny k uložení věci,
- věci, které byly za účelem uložení odevzdány provozovateli nebo některému pracovníku provozovatele.

Co se týká vymezení subjektů odpovědnosti na straně odpovědné, půjde zejména o tyto subjekty:

- provozovatele poskytujícího služby,
- provozovatele činností spojených zpravidla s odkládáním věcí,
- provozovatele garáží a podniků podobného druhu.

Provozovatele poskytující ubytovací služby, mohou být jak fyzické tak i právnické osoby. Odpovědnost provozovatele vzniká okamžikem vnesení věcí, ovšem za podmínky, že mezi poskytovatelem (ubytovatel) a příjemcem služeb (ubytovaný-spotřebitel) vznikne smluvní vztah. Velmi často se stává, že tento smluvní vztah, zejména smlouva o ubytování, vznikne konkludentně. Pro spotřebitele je z hlediska důkazního postavení výhodnější uzavřít smlouvu písemně. Spotřebitel si tedy musí uvědomit, že odpovědnostní vztah může vzniknout pouze na základě základního závazkového vztahu (např. právě smlouva o ubytování). Také je důležité, aby si spotřebitel uvědomil rozsah povinnosti ubytovatele a svých práv. Odpovědnost ubytovatele nevzniká automaticky, záleží totiž také na charakteru místa, kde je věc odložena. K tomuto problému lze doplnit vhodnou judikaturu:

„K umístění věcí ubytovaného podle ustanovení §433 odst.1 Obč.Z. slouží jednak prostory pro ubytování samotné, jednak prostory, které jsou k tomuto speciálnímu účelu vyhrazeny. Zatímco o vymezení prostor pro ubytování nebude zpravidla pochyb, zákon nestanoví, jak a kde mají být prostory

vyhrazené k uložení věci situovány a jak mají být vybaveny, a není proto vyloučeno, aby se nacházely i vně ubytovacího objektu. Zákon však tím, že pro označení místa vyhrazeného k uložení věcí, užívá pojmu "prostory", dává najevo, že musí jít o místo určitým způsobem vydělené a od ostatního okolí ohraničené. Český jazyk totiž výrazu "prostora" (množné číslo "prostory") používá k označení prostředí, které je blíže definováno zpravidla ve vztahu k určitému objektu a které je objemově vymezeno více či méně pevnými hranicemi, nejčastěji se tak označují místnosti situované v nemovitostech; při absenci zákonné definice nelze sice prostory pro uložení věcí omezit pouze na místnosti nacházející se uvnitř ubytovacího objektu, ale pro naplnění znaků prostor podle §433 odst.1 Obč.Z., je nezbytné, aby šlo o místo fyzicky oddělené od ostatního okolí a nadané jistou prostorovou integritou. Ostatně i pojem věci "vnesené" naznačuje, že umístění věci je charakterizováno přesunem zvenčí dovnitř, tedy do určitým způsobem uzavřeného prostředí.⁸¹

Provozování činností spojených zpravidla s odkládáním věcí je další případ, na který se vztahuje odpovědnost za škodu na věcech vnesených a odložených. Provozovatelé těchto činností jsou zejména restaurace, jídelny, nákupní střediska, zdravotní střediska nebo školy. Těchto činností existuje celá řada, podstatné je, že je pro ně typické odkládání věcí.

Za odložení věci je považováno vzdání se dohledu nad věcí a možnosti dispozice s ní. Nezbytné pro uplatnění odpovědnosti je, aby byla věc uložena na místě pro ten tento účel příslušném nebo na místě obvyklém.

Odpovědnost provozovatele garáží a podniků podobného druhu je třetím případem odpovědnosti. V případě tohoto druhu odpovědnosti si spotřebitel opět musí uvědomit, jaký má základní závazkový vztah rozsah. Jako příklad je uvedena judikatura:

„Provozovatel parkoviště, který se zákazníkem uzavřel dohodu o pronájmu parkovacího místa, aniž se zavázal dopravní prostředek po dobu umístění střežit, nenese objektivní odpovědnost za škodu na dopravním prostředku podle §435 Obč. Z.“⁸².

Z ustanovení §433 Obč.Z. vyplývá, že odpovědnost nelze vyloučit ani omezit jednostranným prohlášením. Jedná se o kogentní ustanovení chránící

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 1999, sp. zn. 25 Cdo 97/99.

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2006, sp. zn. 25 Cdo 66/2005.

spotřebitele. Liberace je možná v případě, pokud by došlo ke škodě i jinak (věc by byla poškozena či zničena i v případě, že by nedošlo k odložení).

Celkově je možno chápat odpovědnost za škodu na věcech vnesených a odložených jako významný institut chránící spotřebitele. Pro spotřebitele je však nutné vědět, že skutečně existuje základní závazkový vztah, ze kterého provozovateli může odpovědnost vzniknout.

6.3.3.4. Náhrada škody – obsah, rozsah a způsob

Obsah náhrady škody lze vymezit ve významu, jakou škodu je škůdce povinen poškozenému nahradit. *Rozsah* náhrady škody znamená informaci o výši náhrady. *Způsob* náhrady škody znamená, jakou podobu bude mít náhrada škody.

Pro konkrétní vymezení obsahu, rozsahu a způsobu je důležité rozčlenit hodnoty, které byly narušeny. Jednu skupinu těchto hodnot tvoří škoda způsobená na věcech a majetku a další skupinu tvoří škoda způsobená na zdraví, resp. na životě.

a) Škoda způsobená na věcech a majetku,

Obsahem náhrady škody je podle ustanovení §442 odst.1 Obč.Z. zásadně skutečná škoda a náhrada toho, co poškozenému ušlo (ušlý zisk). Rozsah náhrady škody znamená, jaká bude výše náhrady škody. Ta vychází podle §433 Obč.Z. z ceny věci, kterou věc měla v době poškození. Maximální výše odškodnění tedy není stanovena, záleží na hodnotě věci, jakou měla v době poškození. Podle §450 Obč.Z. může ovšem soud výši náhrady snížit. Jedná se o tzv. „moderační právo“⁸³. Tato možnost snížení náhrady se týká pouze fyzických. Soud toto právo využije, jsou-li pro to dány podmínky a bude použito i bez návrhu.

Způsob náhrady škody vychází s principu peněžité náhrady. Škoda může být hrazena uvedením do předešlého stavu. Poškozený o to však musí jednak požádat, a také za podmínky, je-li to možné a účelné.

⁸³ Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné. 3. vydání. Brno : Doplněk, 2002, s. 360.

b) Škoda způsobená na zdraví,

Škoda způsobená na zdraví je komplexně pravena a je rozdělena podle rozsahu způsobené škody od poškození zdraví až po způsobení úmrtí.

Při škodě na zdraví se nahrazují:

- účelné náklady spojené s léčením,
- ztráta na výdělku,
- bolest a ztížení společenského uplatnění.

Při úmrtí se nahrazují:

- náklady na výživu,
- přiměřené náklady spojené s pohřbem.

Škoda se zásadně hradí v penězích. Náhrada za ztrátu na výdělku a výživa pozůstalých se hradí ve formě důchodu. Náhrada za vytrpěné bolesti a za ztížení společenského uplatnění se poskytuje ve formě jednorázové úhrady v penězích. Náhrada nákladů vynaložených na léčení a nákladů spojených s pohřbem se rovněž hradí jednorázově a v penězích.

6.3.3.5. Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku – odpovědnost za výrobek

Tato odpovědnost je speciální soukromoprávní odpovědnostní institut. Úprava je obsažena v zákoně č. 59/1998 Sb., ve znění zákona č. 209/2000 Sb. (ZOŠV). Podle této úpravy vznikne odpovědnost výrobcí výrobku, jestliže v důsledku vady výrobku dojde:

- ke škodě na zdraví,
- k usmrcení,
- ke škodě na jiné věci, než je vadný výrobek.

Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku je konstruována na základě následujících prvků:

- vada výrobku,
- vzniklá škoda,
- příčinná souvislost mezi vadou výrobku a vzniklou škodou.

Poškozený (spotřebitel) musí vadu výrobku prokázat, stejně tak i škodu a příčinnou souvislost mezi těmito prvky⁸⁴.

V tomto předpisu je definován jak pojem výrobce, tak i pojem výrobek. Výrobce se rozumí podle ustanovení §2 ZOŠV:

- a) „výrobce konečného výrobku, suroviny nebo součásti výrobku, jakož i osoba, která uvede na výrobku své jméno, ochrannou známku nebo jiný rozlišovací znak,
- b) každá osoba, která v rámci své obchodní činnosti doveze výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo jiného způsobu užití; tím není dotčena odpovědnost podle písmene a),
- c) každý dodavatel výrobku za podmínky, že nemůže být určen výrobce podle písmene a), pokud ve lhůtě jednoho měsíce od uplatnění nároku na náhradu škody nesdělí poškozenému totožnost výrobce podle písmene a) nebo osobu, která mu výrobek dodala; pokud není známa osoba, která výrobek dovezla podle písmene b), i když je výrobce podle písmene a) znám“.

Jedná se o poměrně složitě upravenou konstrukci, jejím cílem je však ochrana poškozeného, aby mohl v každém případě nalézt (identifikovat) odpovědný subjekt. Pro poškozeného je to velmi přínosné, jelikož mezi výrobcem a poškozeným nemusí existovat základní smluvní vztah.

Výrobek je podle §3 ZOŠV definován jako „jakákoli věc, která byla vyrobena, vytěžena nebo jinak získána bez ohledu na stupeň jejího zpracování a je určena k uvedení na trh. Výrobkem jsou rovněž součásti i příslušenství věci movité i nemovité“.

Vada výrobku je vymezena ustanovení §4 ZOŠV. Podle tohoto ustanovení je výrobek vadný, „jestliže z hlediska bezpečnosti jeho užití nezaručuje vlastnosti, které lze od něj oprávněně očekávat, zejména s ohledem na:

- prezentaci výrobku včetně poskytnutých prezentací, nebo
- předpokládaný účel, ke kterému má výrobek sloužit, nebo
- dobu, kdy byl výrobek uveden na trh⁸⁵.

⁸⁴ Viz. §1 - Zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění pozdějšího předpisu.

⁸⁵ Viz. §2 písm. b) - Zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Výrobek však nelze považovat za vadný pouze z důvodu, že později byl na trh uveden dokonalejší výrobek.

Spotřebitel se může dostat také do situace, kdy nebude moci prokázat konkrétní vadu výrobku. Může ale postupovat podle obecné odpovědnosti upravené v občanském zákoně. Zde se nevyžaduje existence smluvního vztahu. Judikatura:

„Odpovědnostní závazkový právní vztah (§420 Obč.Z. a násl.) je samostatným právním důvodem vzniku závazku (§489 Obč.Z.), a protože jde o odpovědnost mimosmluvní, není podmínkou jejího vzniku existence smluvního vztahu mezi škůdcem a poškozeným“⁸⁶.

Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku má objektivní (na zavinění nezávislý) charakter. Výrobce se může odpovědnosti zprostit, ustanovení §5 ZOŠV obsahuje taxativní výčet liberačních důvodů. Výrobce se zproští odpovědnosti, jestliže prokáže:

- „výrobek neuvedl na trh nebo
- s přihlédnutím k okolnostem lze důvodně předpokládat, že vada výrobku, která způsobila škodu, neexistovala v době, kdy výrobce uvedl na trh, nebo nastala později nebo
- výrobek nevyrobil pro prodej nebo jinou formu použití pro podnikatelské účely, ani že výrobek nebyl vyroben nebo jím šířen v rámci jeho podnikatelské činnosti nebo
- vada výrobku je důsledkem plnění těch ustanovení právních předpisů, která jsou pro výrobce závazná, nebo
- stav vědeckých a technických znalostí v době, kdy uvedl výrobek na trh, neumožnil zjistit jeho vadu.“

Výrobce součástí výrobku se odpovědnosti zproští, prokáže-li, že vada byla způsobena konstrukcí výrobku, do něhož byla součást výrobku zapracována, nebo byla způsobena návodem k výrobku.

Liberačním důvodem je i zavinění nebo spoluzavinění poškozeného.

Je také stanoven dolní limit škody, která může být odškodněna, částkou 500 EUR.

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1817/2004 .

Další významný institut chránící spotřebitele je obsažen v ustanovení §8 ZOŠV, jedná se o kogentní ustanovení zakazující výrobci vyloučit nebo omezit povinnost náhrady škody předem. Takové ujednání by bylo od samého počátku absolutně neplatné.

Do českého právního řádu byla přijata koncepce odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku podle směrnice 85/374/EHS. Jedná se o jeden ze zvláštních druhů objektivní odpovědnosti (odpovědnost za výsledek), povinnost k náhradě škody vzniká přímo ze zákona. Odpovědnost za škodu způsobenou vadou výrobku by měla vůči výrobci plnit určitou preventivní roli a zároveň nutit výrobce k tomu, aby na trh uváděl bezpečné výrobky a řádným způsobem informoval spotřebitele o bezpečném způsobu použití výrobku.⁸⁷

⁸⁷ Blíže: Lábková, L. Obecná bezpečnost výrobků Technické požadavky na výrobky Odpovědnost za výrobek. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2001, s. 153-203.

7. Problematika procesněprávní ochrany spotřebitele

Rozdělení ochrany spotřebitele na oblast veřejnoprávní a soukromoprávní se projeví zejména v způsobu procesní ochrany spotřebitele. Způsob procesní ochrany spotřebitele záleží na skutečnosti, zda došlo k porušení hmotněprávní normy veřejného práva nebo práva soukromého. Dojde-li k porušení veřejnoprávní normy, vznikne povinnost státních orgánů zakročit z úřední povinnosti (*ex offio*), za podmínky, že se o porušení veřejnoprávní normy dozví. Spotřebitel může sám podat podnět⁸⁸, když zjistí, že byla porušena veřejnoprávní norma. Pro spotřebitel je to velmi jednoduchá cesta jak se může domoci k nápravě protiprávního stavu.

Jiná situace nastane, když dojde k porušení normy soukromého práva. Pro řešení soukromoprávních sporů je dána pravomoc zásadně obecným soudům⁸⁹. Občanské soudní řízení se zahajuje zásadně na návrh toho, kdo žádá soud o ochranu svých porušených nebo ohrožených subjektivních práv a oprávněných zájmů. Spotřebitel se tedy může sám a svobodně rozhodnout zda soudní řízení vyvolá.

Cílem této práce není popsat soudní řízení, ale v úvodní části této práce bylo konstatováno, že v současné době neexistuje prakticky žádné relevantní soudní rozhodnutí, které by mohlo v praxi ukázat, jak by mohla být soukromoprávní úprava vykládána. Z tohoto důvodu bude zajímavé zjistit možné příčiny, proč zatím není dostatečná judikatura vztahující se k danému problému.

Postup pro spotřebitele při domáhání se svých subjektivních práv a zájmů je velmi náročný, spotřebitel často může stát před otázkou, zda vůbec má vyvolat soudní řízení. Pokusím se zformulovat nejzávažnější důvody:

- Řešení dané věci je velmi časově náročné

Spotřebitel, který se hodlá svého subjektivního práva domoci soudní cestou, bohužel musí počítat s tím, že proces může trvat i několik let.

⁸⁸ § 42 - Zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁹ § 7 odst.1 - Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

„Rychlost a efektivnost procesu je v posledních padesáti letech velký problém mnoha demokratických států. Svědčí o tom judikatura Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) ve Štrasburku, kde největší počet rozhodnutí odsuzujících jednotlivé státy za porušení lidských práv se týká právě nepřiměřené délky trvání procesu. V České republice tento problém je obzvláště pokročilý. V oblasti soudních průtahů bylo od 1. 1. 2001 do 30. 11. 2006 veřejnému ochránci práv doručeno celkem 1 478 podnětů. Od roku 1993 do listopadu 2004 přišlo k Evropskému soudu pro lidská práva 163 stížností na Českou republiku. Český stát jich 26 prohrál, jeden vyhrál a osm skončilo smírem. V důsledku prohraných případů ČR musí zaplatit značné náhrady škody za utrpěnou újmu. Je paradoxní, že samotný ESLP je dnes již tak zahlcen, že procesy u něj trvají nepřiměřeně dlouho.“⁹⁰

Časové hledisko, ale také hraje nejen roli v délce procesu, ale spotřebitel musí počítat i se ztrátou svého volného nebo pracovního času.

- Místní příslušnost soudu

Místní příslušnost soudu⁹¹ určuje, který konkrétní soud prvního stupně bude určitou věc projednávat a rozhodne. Jestliže se spotřebitel rozhodne řešit určitou věc soudní cestou, bude místně příslušným soudem zásadně soud v bydlišti (fyzická osoba) nebo sídla (právnícká osoba) účastníka, proti němuž žaloba směřuje. Spotřebitel se tak může dostat do situace, kdy bude místně příslušný soud značně vzdálen od jeho bydliště.

- Soudní poplatky

Soudní poplatky jsou upraveny v zákoně č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů. V sazebníku, který je přílohou tohoto zákona. Spotřebitel může být povinností uhradit soudní poplatek odrazen od návrhu na zahájení řízení.

- Jedná se často o bagatelní spor

Z hlediska spotřebitele se jedná o spor, který je veden o tak malou částku, že se mu v podstatě ani nevyplatí navrhopvat zahájení řízení.

⁹⁰ Munzar, Daniel. Přiměřená lhůta soudního rozhodování a možnosti řešení soudních průtahů. [citováno 5. března 2007]. Dostupný z: <http://www.volny.cz/writing/prace/minzatu.htm>.

⁹¹ Viz. § 84 a násl. - Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

- Nejistý výsledek soudního sporu

Úlohou soudu je svojí nezávislostí a vázaností zákonem nalézání práva a objektivním zjištěním existence či neexistence subjektivního práva a oprávněných zájmů účastníků řízení. I když je spotřebitel přesvědčen o svých subjektivních právech, je pouze na soudu, aby objektivně rozhodl, zda skutečně existují či nikoli.

Pokusil jsem se shrnout určité důvody, které mohou spotřebitele odradit od zahájení soudního řízení. Určitou alternativou by mohlo být možnosti využití alternativního řešení sporů mimosoudní cestou (výhodou je především v rychlosti řešení), tak jak o ni hovoří Vládní koncepce spotřebitelské politiky na léta 2006 – 2010, zmíněná v kapitole 4. Prameny práva ochrany spotřebitele.

Jisté snahy v této oblasti vytváří Sdružení SPOR, které zavedlo pod záštitou ministerstva průmyslu a obchodu systém mimosoudního urovnání sporů smířčím řízením. Spočívá v rozhodnutí sporu a navržení smíru rozhodcem (nebo rozhodčí komisí), na němž se strany dohodly.

Vážným problémem v tomto systému mimosoudního urovnání sporu může být právě dohoda stran (zejména pokud vezmeme v úvahu, že mezi stranami existuje spor). Řešením by mohlo být vytvoření dobrovolného přidružení podnikatelů k tomuto systému, pro podnikatele by to mohl být z hlediska marketingové strategie zajímavý způsob jak oslovit potencionálního klienta (spotřebitele) a spotřebitel by získal jistotu, že v případě sporu bude o jeho právech rychle a bez velkých finančních ztrát rozhodnuto.

Z hlediska ochrany spotřebitele na vnitřním trhu je také významné založení Evropského spotřebitelského centra Praha. Toto centrum zejména nabízí bezplatné informace a rady o právech spotřebitelů v zemích Evropské unie. Dále nabízí bezplatnou spolupráci a pomoc spotřebitelům při vyřizování jejich stížností na kvalitu zakoupených výrobků a služeb v ostatních členských zemích Evropské unie včetně Norska a Islandu, na chování a jednání obchodníků v těchto zemích.

8. Závěr

Cílem této práce bylo pomocí zvolených metod zabývat se soukromoprávními prostředky ochrany spotřebitele. Pracovní hypotézou bylo, zda soukromoprávní prostředky ochrany spotřebitele dostatečně zabezpečují ochranu spotřebitele a poskytují mu adekvátní ochranu v rámci jeho postavení v soukromoprávním smluvním vztahu.

Soukromoprávní ochrana spotřebitele se tedy uskutečňuje prostřednictvím soukromoprávního vztahu, zejména jde o úpravu obsaženou v občanském zákoníku⁹². Jedná se především o ustanovení týkajících se spotřebitelských smluv⁹³. S ochranou spotřebitele také úzce souvisí i problematika odpovědnosti.

Mám-li tedy hodnotit právní úpravu (českou i komunitární), musím konstatovat, že se stále jedná o nesystémovou, roztržitou a nekomplexní úpravu. Zejména z pohledu spotřebitele je tento problém evidentní. Spotřebitel se bude sám těžko orientovat v právní úpravě, bude pro něj obtížné zjistit svá práva, která mu právní úprava poskytuje.

Na druhou stranu, i přes výše zmíněné, právní řád obsahuje normy, které jsou schopny spotřebiteli zajistit určitou ochranu. Zejména se obecně jedná o informační povinnosti dodavatelů (profesionálů) a právo spotřebitele odstoupit od smlouvy v zákonem stanovené lhůtě.

Podle mého názoru, je ovšem také nutné konstatovat, že přílišná ochrana spotřebitele by mohla mít za následek, že z podnikatelů, kteří jsou nyní vnímáni jako silnější smluvní strana, se naopak stane slabší smluvní strana, která bude požadovat „ochranu před spotřebitelem“. Kogentní úprava určitých zákonných ustanovení v soukromoprávním vztahu, které jsou v současné době základním nástrojem chránícím spotřebitele, by mohla v podstatě mít za následek vytvoření „zákonných formulářových smluv“. Také by mohla mít určitý degenerativní vliv na „zdravý“ vývoj a postavení spotřebitele. „Přílišná ochrana slabšího může vést především k tomu, že bude ve své slabosti udržován, nerozvíjejí se u něho schopnosti (ani zájem) stát se dospělým a způsobilým

⁹² Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹³ Srov. § 51a an. - Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

starat se sám o sebe, svébytně uplatňovat zájmy a potřeby, a proto všechny příslušné předpisy ochranu spotřebitele svým způsobem limitují.“⁹⁴

Spotřebitelská politika by měla směřovat k tomu, aby byl spotřebitel schopen vyvinout dostatečnou míru pečlivosti a předvídavosti při uzavírání konkrétního právního vztahu, a to zejména s přihlédnutím k důsledkům plynoucím z ustanovení pozitivního práva a z variant, které mu úprava (k níž přistoupil) může v budoucnu přinést. Spotřebitel by měl být schopen převzít odpovědnost sám za sebe a být odpovědný za náležitou míru předvídavosti a opatrnosti při uzavírání závazku, do něhož vstupuje.⁹⁵

Pro ochranu spotřebitele je, podle mého názoru, stěžejní jeho výchova, přístup k informacím a schopnost se umět sám za sebe rozhodnout.

V současné době probíhá práce na rekodifikaci občanského zákoníku⁹⁶. Měl by vzniknout zcela nový právní předpis, který s ochranou spotřebitele již výslovně nepočítá. Ustanovení § 368 zakotvuje pouze obecnou ochranu slabší smluvní strany. Jedná se o ochranu generální povahy.

Podle věcného záměru nového občanského zákoníku tzv. spotřebitelské právo bude upraveno speciálním zákonem. Cílem tohoto právního předpisu by měla být komplexní a do jisté míry vyvážená právní úprava. Spotřebitel by se měl stát sebevědomým subjektem soukromoprávního vztahu, který zná svá práva a dokáže si uvědomit jaké následky mohou jeho právní úkony mít.

⁹⁴ Pipková, H. Ochrana spotřebitele ve vztahu ke komunitárnímu právu. Právní rádce, 2005, č. 8, s. 8.

⁹⁵ „vigilantibus iura skripta sunt“

⁹⁶ Návrh nového občanského zákoníku je dostupný z: www.justice.cz [nahlíženo dne 20.3.2007]

9. Resumé

Civil law means of consumer protection

Protection of consumers is a new legal discipline, which started to develop in a bigger scale in the Czech Republic together with the transition to the democratic legal system and with entering the European Union.

Higher protection of consumer is related mainly to the revival of the civil law relations, which are based on the autonomy of the will and equality of parties. When applying the autonomy of the will of parties the misuse of a stronger position of one party (professional) often occurred. That resulted in a violation of the equality of parties harming the weaker party of the relation – consumer. On behalf of the protection of consumer the autonomy of will had to be limited, especially regarding the content of legal acts, which often resulted in new duties for the consumer not corresponding his rights or in getting rid of these rights. Actual equality between the consumer and professional in private-law relations was achieved by introduction of rigid regulations (not changeable by the will of parties), especially in the Civil Code.

Public law regulates other duties of professionals. Public law protection of consumers focuses especially on the quality of products and services, ways of their sale, fairness of the sale, sanitary, environmental, safety and technical requirements which the products and services has to comply to and which the consumer is not capable to influence in the contractual arrangements. At the same time, respecting of these regulations is necessary for the consistent protection of consumer. It is the public interest that the products and services market, players operating within this market and products and services offered within this market fulfil all the requirements of the above mentioned legal regulations.

There is a system of state bodies that are authorized to control the adherence to the public-law regulations. Unlike independent courts which deal with disputes in the consumer relations only on the basis of the private-law actions, the state bodies controlling the adherence to the private-law regulations are obliged to act ex offio, e.g. without any action of the consumer.

This thesis focuses on the private-law means of the consumer protection. Its scope is therefore to the large extent limited to the private law area, especially private-law relations with a consumer on one side and a professional on the other.

In its initial part, this thesis deals with the legal and non-legal aspects of consumer protection. It attempts to define the notion of consumer and sources of law of the consumer protection.

Following part deals with the communitarian law, its influence on the Czech legal reality, focuses on sources of law, especially directives and regulations and their implementation to the Czech legal system. A revision of the consumer acquis is currently going on and therefore one chapter deals with this issue as well and especially with possible impacts of potential changes on consumers.

The main part of this thesis deals with private-law means of the consumer protection, especially their embedding in the Civil code. The main attention focuses on so called consumer contracts and private-law aspects of liability. Attention is paid also to the procedural aspects of consumer protection, especially to private-law action.

The conclusion focuses on the evaluation of the Czech legal framework and its problems, especially on quality of regulations, their orderliness and regrettably on still low awareness of the consumer of his rights.

10. Seznam použité literatury

Monografie:

- Hurdík, J., Fiala, J., Hrušková, M. Úvod do soukromého práva. 3. nezměněné vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2006
- Hurdík, J. Zásady Soukromého práva. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1998
- Hulva, T. Ochrana spotřebitele. 1. vydání. Praha : Aspi, a.s., 2004.
- Hulva, T. Právo ochrany spotřebitele pro neprávnický. 1. vydání. Praha : Aspi a.s., 2006.
- Telec, I. Právní principy a zásady soukromého práva. 1. verze. Brno : nakladatelství neuvedeno, 2005.
- Hurdík, J., Fiala, J., Selucká, M. Evropský kontext vývoje českého práva pro roce 2004. In Sborník z workshopu konaného na právnické fakultě MU v Brně dne 26. 9. 2006, Brno : Masarykova univerzita, 2006.
- Fiala, J. a kol., Meritum Občanské právo. 1. vydání. Praha : Aspi, a.s., 2006.
- Wintrová, A. a kol. Civilní právo procesní. 4. vydání. Praha : Linde Praha, 2006.
- Fiala, J., Holub, M., Bičoský, J. Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou. Praha : Linde Praha, 2006.
- Fiala, J. Občanské právo hmotné. 3. vydání. Brno : Doplněk, 2002.
- Hurdík, J. Zásady soukromého práva. Brno : Masarykova univerzita, 1998.
- Týč, V. Základy práva Evropské unie pro ekonomy. 5. vydání. Praha : Linde Praha, 2006.
- Simon, D. Komunitární právní řád. 1. vydání. Přeložili Jan Malíř a Markéta Štěrbová. Praha : ASPI, 2005.
- Tichý, L., Arnold, R., Svoboda, P., Zemánek, J., Král, R. Evropské právo. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2006.

- Lábíková, L. Obecná bezpečnost výrobků Technické požadavky na výrobky Odpovědnost za výrobek. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2001.
- Harvánek, J. a kol. Teorie práva. 2. opravené vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2004.
- Gerloch, A. Teorie práva. 2. rozšířené vydání. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001.
- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, A kol., Občanské právo hmotné. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha : Aspi, a.s., 2005.

Články v odborných periodikách:

- Pipková, H. Ochrana spotřebitele ve vztahu ke komunitárnímu právu. Právní rádce, 2005, č. 8, s. 8 – 12.
- Bělohlávek, A. Spotřebitelská smlouva z pohledu mezinárodního práva soukromého. Právní rádce, 2005, č. 8, s. 4 – 7.
- Zoulík, F. Soukromoprávní ochrana slabší smluvní strany. Právní rozhledy, 2002, č. 3, s. 109 – 116.
- Havel, B. Poznámky k ustanovení § 53 odst. 8 občanského zákoníku. Právník, 2004, č. 1, s. 86 – 81.
- Rakovský, A. Spotřebitel v občanském zákoníku ve světle judikatury Evropského soudního dvora. Evropské právo, 2003, č. 4, s. 5 – 8.
- Rakovský, A. Evropské společenství a nepřímá ochrana spotřebitele. Evropské právo, 2003, č. 1, s. 3 – 9.
- Hulva, T. Ochrana spotřebitele při prodeji v obchodě. Bulletin advokacie, 2005, č. 1, s. 32 – 40.
- Salač, J. Právnícká osoba není spotřebitelem ve smyslu směrnice 93/13/EHS. Soudní rozhledy, 2002, č. 3, s. 115 an.

Použité právní předpisy a další právní dokumenty:

- Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 500/2004 Sb., Správní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, ve znění pozdějšího předpisu.
- Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. března 2006, sp.zn.33 Odo 934/2004.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27.7.2006, sp. zn. 33 Odo 1314/2005.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14.11.2006 sp. zn. 25 Cdo 2308/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.5.1999, sp. zn. 25 Cdo 97/99.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.6.2006, sp. zn. 25 Cdo 66/2005.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.3. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1817/2004.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 8. 2005, sp. zn. 25 Cdo 1158/2004.

Použité internetové zdroje:

- www.mpo.cz
- www.justice.cz
- www.spotrebitele.cz
- www.spotrebitel.cz
- www.profipravo.cz

Text práce odpovídá právnímu stavu ke dni 1.1.2007.